

Traditie onder vuur:

Een analyse van het publieke discours rondom paasvuren in Nederland



Elzemiek Aalpoel 5983673

dr. Gertjan Plets

Masterscriptie Cultuurgeschiedenis van Modern Europa

Universiteit Utrecht

16 augustus 2021

15317 woorden

Afbeelding voorblad.¹

¹ Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed, 'Paasvuur Espelo',
<https://www.immaterieelerfgoed.nl/nl/paasvuurespelo> (11-08-2021).

Abstract

This thesis analyzes the different stakeholders in the Easter fire discussion in the Netherlands. Every year on Easter, big fires are lit in the east of the Netherlands. This thesis focusses on one specific Easter fire, the one in Espelo, a small town in the province of Overijssel. Within the township Rijssen-Holten there is a competition for the biggest and for the most beautiful Easter fire. The way the tradition is carried out today was invented in de 1960s. The tradition has been added to the Dutch list of intangible heritage in 2017 by the Dutch institution for intangible heritage, het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland. During the past years there has been a discussion in the Netherlands about the tradition and the consequences the emission of the high efficiency particulate air has for the environment and human health.

The discussion about Easter fires in the Netherlands is part of a broader discussion about intangible heritage, nature and identity. This thesis shows the effects intangible heritage and discussions about intangible heritage have on the forming of an individual, local and national identity. It discusses the ostensible polarization in the Netherlands and the possible solutions for reducing conflict regarding intangible heritage. It focusses on the Easter fire discussion to answer a broader question about the influence of intangible heritage and conflict on the forming of a personal, local and national (cultural) identity in the Netherlands.

Inhoud

Voorwoord	4
Inleiding	5
Immaterieel Erfgoed.....	6
Centrale these & methodologie	10
Structuur.....	11
Hoofdstuk 1: Vurige passie voor boakebouwen	13
Paasvurencompetitie Rijssen-Holten	14
Het paasvuur ‘geet altied deur’	16
Conclusie	18
Hoofdstuk 2: Verhitte discussie	20
Discussie	20
Stichting HoutrookVrij.....	22
1037 Against Animal Cruelty	23
Structured Oscillation & Identiteit	25
Conclusie	26
Hoofdstuk 3: Aangewakkerde cultuurstrijd	27
Nationale politiek	28
Lokale politiek.....	29
Is Nederland gepolariseerd?	30
Historisch bewustzijn	31
Conclusie	32
Hoofdstuk 4: Kan het vuur worden gedoofd?	34
Immaterieel erfgoed.....	34
Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland	36
Immaterieel erfgoed & natuur	37
Conclusie	39
Conclusie	41
Bronnen- & literatuurlijst	44
Literatuur	44
Krantenartikelen.....	44
Websites	45
Overige bronnen.....	46

Voorwoord

In 2016 ben ik begonnen met de bachelor kunstgeschiedenis. Gedurende mijn bachelor werd mij duidelijk dat erfgoed, en met name erfgoed en controversie, mij in zijn greep heeft. Ik ben na mijn bachelor de master cultuurgeschiedenis gaan doen omdat ik mij wilde focussen op dit erfgoed en heb in deze master het curriculum gevonden waar ik mijn gehele bachelor naar op zoek ben geweest. Toch zou ik zonder mijn bachelor, waarin ik niet alleen ontzettend goed heb leren kijken, maar ook heb leren zien, niet gekomen zijn waar ik nu ben.

Niet alleen zonder mijn bachelor, maar ook zonder een aantal mensen zou ik niet zijn waar ik nu ben. Ik wil iedereen bedanken die mij geholpen heeft met de totstandkoming van mijn scriptie. In het bijzonder wil ik dr. Gertjan Plets bedanken voor zijn begeleiding. Na blok 2 ging het een tijdje niet zo goed met mij en Gertjan had dit feilloos door. Door mij even met rust te laten heeft hij me de tijd gegund om vol frisse moed aan mijn scriptie te beginnen. Zonder zijn vertrouwen in mijn kunnen, was er nu nog geen eindproduct geweest. Ook wil ik via deze weg dr. Albert van der Zeijden bedanken. Albert was erg enthousiast over mijn scriptie en stond altijd klaar om mijn vragen te beantwoorden. Toen ik te horen kreeg dat Albert niet meer onder ons is, stond de tijd voor mij even stil. Ik wens de familie veel sterkte toe met dit ontzettend grote verlies.

Zonder de medewerking van de enthousiaste Espelose boakebouwers, het jurylid dat sinds jaar en dag al de paasboeken jureert, het open gesprek met het bestuurslid van Stichting HoutrookVrij en mijn mailcontact met de actiegroep 1037 Against Animal Cruelty had ik niet op papier kunnen krijgen wat ik nu op papier heb staan. Ik wil alle partijen dan ook bedanken voor hun bereidheid om mee te werken aan mijn masterscriptie. Zonder hun input zou ik een minder goed beeld van de paasvuren en de gehele discussie geschetst kunnen hebben.

Verder wil ik Omar Bugter bedanken voor het meelezen en het geven van inhoudelijke opmerkingen en taalsuggesties. Omar heeft niet alleen mijn scriptie vaker gelezen dan ik zelf, ook heeft hij gedurende de gehele master veel van mijn papers gelezen en becommentarieerd. Al dit scherpe commentaar heeft van mij een betere academicus gemaakt. Ook wil ik Marnix Satter, Rebecca Hornig, Rozemijn Aalpoel en Celeste Hurenkamp bedanken voor het lezen van mijn werk en het geven van opmerkingen. Daarbij wil ik Mara Kunstman bedanken voor de vele uren die wij in de zomer samen gemaakt hebben in de bibliotheek. Dit maakte mijn zomerse scriptieavontuur een stuk gezelliger.

Bovendien wil ik via deze weg mijn familie bedanken. Ik wil mijn ouders niet alleen bedanken voor het mogelijk maken van mijn studie, maar ook voor alle mentale support die zij mij gegeven hebben. Als het even wat minder ging, kon ik altijd naar huis komen. Ik heb dan ook een groot deel van mijn scriptie in Zutphen geschreven omdat het thuisfront mij rust en ruimte geeft. Kortom, mijn dank is groot!

Inleiding

Nederland kent veel tradities en gebruiken. Deze tradities worden veelal in een regio of streek uitgevoerd, en van generatie op generatie doorgegeven. Deze tradities gaan doorgaans mee met de tijd en veranderen daardoor gedurende de jaren. In de afgelopen decennia zijn enkele tradities steeds nadrukkelijker in het nieuws gekomen, met name in de vorm van discussie. Een dergelijke traditie is het bouwen en het aansteken van paasvuren. Jaarlijks met Pasen worden er met name in de provincies Gelderland, Overijssel en Drenthe paasvuren ontstoken.²

De oorsprong van het paasvuur is moeilijk te achterhalen. Het is duidelijk dat paasvuren al eeuwen worden ontstoken, maar er zijn weinig schriftelijke bronnen overgebleven waarin paasvuren vermeld worden. De oudste bron komt uit Duitsland en dateert uit de veertiende eeuw.³ De eerste, bekende, Nederlandse bron komt uit de zeventiende eeuw. Het betreft klachten uit reformatorische hoek over de gebruiken die zich rondom het paasvuur afspelen. Een volgende Nederlandse bron dateert uit de negentiende eeuw en is een fragment uit de *Geldersche almanak*. Dit fragment betreft een jeugdherinnering over een paasvuur uit 1835.⁴

In de twintigste eeuw is er veel in de traditie veranderd. Na de Eerste Wereldoorlog heerste er een trend om binnen Nederland op vakantie te gaan. Paasvuren werden gedurende deze periode een toeristische attractie. Vanuit heel Nederland trokken mensen naar het oosten van het land om op paaszondag het ontsteken van de paasvuren bij te wonen.⁵ Deze trend ging gepaard met de opkomst van rivaliteit tussen verschillende buurtschappen over wie de grootste paasbult, ook wel *boake* genoemd, kon bouwen. Het duurde niet lang of de Vereniging Voor Vreemdelingenverkeer (VVV) speelde op deze rivaliteit in door er een competitie van te maken.⁶ Een jury bepaalt welke boake het mooist, en welke boake het grootst is. Deze competitie, ontstaan in de jaren zestig van de twintigste eeuw, is tegenwoordig nog steeds van groot belang tijdens de paasdagen. Met name in de buurtschappen Espelo en Dijkerhoek in de gemeente Rijssen-Holtten, is het een belangrijk onderdeel om de grootste boake van de gemeente te bouwen.⁷

In deze scriptie wordt het paasvuur in Espelo als uitgangspunt genomen. Het bouwen van dit paasvuur heeft een grote betekenis voor de gemeenschap en de ontwikkeling van een lokale, dan wel persoonlijke identiteit. De Espelose boakebouwers hebben afspraken met Staatsbosbeheer en

² Ton Dekker, 'Paasvuren: Een veranderlijke traditie tussen toerisme en lokaliteit', *Volkskundig Bulletin* 19 (1993) 3: 78-104, aldaar: 78.

³ Dekker, 'Paasvuren', 78.

⁴ Dekker, 78.

⁵ Ibidem, 83-83.

⁶ Ibidem, 90.

⁷ Paasvuur Espelo, 'Geschiedenis paasvuren', <http://www.paasvuurespelo.nl/Historie/Geschiedenis-Paasvuren/> (02-05-2021).

Natuurmonumenten om op de heide van de Holterberg jong naaldhout te verwijderen. Op deze manier is het paasvuur in Espelo niet alleen een gebruik voor de gemeenschap, maar heeft het ook een ecologische functie. Veel van deze elementen hebben er dan ook voor gezorgd dat het paasvuur in Espelo in april 2017 is bijgeschreven op de Nederlandse lijst van immaterieel erfgoed door het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland (KIEN).⁸

De paasvurentraditie ligt echter in de afgelopen decennia onder vuur. Verschillende partijen in Nederland zijn het niet eens met het ontsteken van de vuren. Zo worden onder andere de risico's voor de gezondheid van de mens die gepaard gaan met het verbranden van hout en de hierdoor vrijkomende fijnstoffen benoemd als een standpunt tegen de paasvuren. Deze gezondheidsrisico's gaan vaak samen met klachten over de vervuiling die paasvuren veroorzaken en de langetermijneffecten van deze vervuiling op het milieu. De discussie rondom paasvuren roept vragen op over de houdbaarheid van deze traditie, want is het verbranden van zoveel hout nog wel anno 2021?

Immaterieel Erfgoed

Tradities en gebruiken worden door de mens uitgevoerd en doorgegeven aan volgende generaties. Om tradities en gebruiken te kunnen beschermen, vond er van 29 september tot en met 17 oktober 2003 de UNESCO conferentie over immaterieel erfgoed in Parijs plaats, *the UNESCO convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage*. Tijdens deze conferentie werden tradities en uitdrukkingen zoals taal, sociale praktijken, rituelen, kennis over en gebruiken die te maken hebben met de natuur en het universum en traditioneel vakmanschap door UNESCO gedefinieerd als *immaterieel erfgoed*.⁹ De doelen van deze bijeenkomst waren onder andere het beschermen van immaterieel erfgoed, het aanzetten tot respect voor immaterieel erfgoed, het creëren van bewustwording voor het belang van immaterieel erfgoed, het zorgen voor waardering van immaterieel erfgoed, en het bewerkstelligen van internationale samenwerking over immaterieel erfgoed.¹⁰

Pas sinds 2003 erkent UNESCO immaterieel erfgoed als zodanig. Ondanks dat tradities en gebruiken nu opgenomen kunnen worden op de lijst van werelderfgoed, is immaterieel erfgoed vaak onderwerp van discussie. Een van de meest bekende Nederlandse tradities die in de afgelopen jaren in opspraak is gekomen is Zwarte Piet. Ook zijn tradities en gebruiken waar dieren ingezet worden voor het vermaak van de mens vaak onderwerp van discussie. Twee jaar geleden ontstond er bijvoorbeeld een debat over de Kallemooitraditie op Schiermonnikoog, waarbij rond Pinksteren een haan drie dagen

⁸ Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland, 'Paasvuur Espelo', <https://www.immaterieelerfgoed.nl/nl/paasvuurespelo> (02-05-2021).

⁹ UNESCO, *Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage*, 2003, 5.

¹⁰ UNESCO, *Convention for the Safeguarding*, 3-5.

en nachten in een mand aan een mast van achttien meter hoog gehangen wordt.¹¹ Naast tradities rondom dieren, zijn tradities met vuur vaak ook voer voor discussie. Niet alleen het carbidschieten dat jaarlijks rond oud en nieuw in veelal het oosten van Nederland wordt uitgevoerd, maar ook de landelijke vuurwerktraditie tijdens de jaarwisseling zorgen steeds vaker voor een oplaaierend debat.¹²

Ondanks de vele discussies die ontstaan over immaterieel erfgoed is er nog weinig geschreven over immaterieel erfgoed en controversie. Uit onderzoek naar literatuur over erfgoed en controversie dat in 2019-2020 is uitgevoerd door de Chinese PhD kandidaat en erfgoedexpert Yang Liu, de Franse architect Karine Dupre en de filosoof Xin Jin uit Hong Kong voor de Griffith Universiteit in Australië zijn slechts vijf artikelen naar voren gekomen die betrekking hebben op immaterieel erfgoed.¹³ Een van deze artikelen is geschreven door bestuurskundige Jeroen Rodenberg en historicus Pieter Wagenaar en betreft de discussie over Zwarte Piet.¹⁴ Een theorie die in dit artikel en in deze scriptie wordt toegepast is die van de Amerikaanse politicoloog Marc Ross. Hij stelt dat conflicten over culturele uitingen opgelost kunnen worden door de tradities inclusiever te maken.¹⁵

Doordat er, zoals ook gebleken uit het onderzoek van Liu, Dupre en Jin, niet veel geschreven is over immaterieel erfgoed en controversie, is het van belang om literatuur over materieel erfgoed en controversie toe te passen op een immateriële casus. Materieel erfgoed en immaterieel erfgoed lijken ver van elkaar verwijderd te zijn, maar liggen in feite erg dicht bij elkaar. Het verhaal, dus het immateriële, dat verbonden is aan het materiële, geeft materieel erfgoed vaak meerwaarde. De Japanse erfgoedprofessional en architectuurhistoricus Ito Nobuo stelt dat de relatie tussen immaterieel en materieel erfgoed zo hecht is, dat het vrijwel onmogelijk is om de twee los van elkaar te zien. Hij onderstelt dat immateriële cultuur de vorming van materiële objecten met zich meebrengt.¹⁶ De Australische erfgoedprofessional Laurajane Smith stelt in het verlengde hiervan dan ook in haar boek *The Uses of Heritage* dat al het erfgoed immaterieel is.¹⁷

Een voorbeeld van materieel erfgoed met immateriële waarde is het Nazi-verzamelterrein in Neurenberg dat door de Britse antropoloog en museoloog Sharon MacDonald in het boek *Difficult*

¹¹ NOS, 'Rechtszaak om traditie Kallemooi: haan drie dagen vast op 18 meter hoog', <https://nos.nl/artikel/2271666-rechtszaak-om-traditie-kallemooi-haan-drie-dagen-vast-op-18-meter-hoog> (23-06-2021).

¹² Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland, 'Controversieel Erfgoed', <https://www.immaterieelerfgoed.nl/nl/controversieelerfgoed> (12-08-2021).

¹³ Yang Liu, Karine Dupre en Xin Jin, 'A systematic review of literature on contested heritage', *Current Issues in Tourism* 24 (2021) 2: 442-465, aldaar: 447.

¹⁴ Jeroen Rodenberg en Pieter Wagenaar, 'Essentializing 'Black Pete': competing narratives surrounding the Sinterklaas tradition in the Netherlands', *International Journal of Heritage Studies* 22 (2016) 9: 716-728, aldaar: 719.

¹⁵ Marc Ross, *Cultural Contestation in Ethnic Conflict* (Cambridge 2007) 2-3.

¹⁶ Ito Nobuo, 'Intangible cultural heritage involved in tangible cultural heritage', *Place, memory, meaning: preserving intangible values in monuments and sites*, ICOMOS conferentie 2003, 1-4, aldaar: 1.

¹⁷ Laurajane Smith, *The Uses of Heritage* (Londen 2006) 2-3.

Heritage: Negotiating the Nazi Past in Nuremberg and beyond behandeld wordt. Een belangrijk begrip dat MacDonald in dit boek introduceert is *structured oscillation*, het feit dat erfgoed op verschillende manieren ingezet kan worden en dat het ook als een positief gegeven gezien kan worden dat erfgoed kan wringen.¹⁸ Zij stelt dat *structured oscillation* een oplossing is voor dergelijk controversieel erfgoed.¹⁹ Nazi-erfgoed en paasvuren zijn niet met elkaar te vergelijken, maar de theorie van MacDonald is zeker wel van toepassing op de paasvurendiscussie.

Ondanks dat er weinig over immaterieel erfgoed en controverse in de academische literatuur is geschreven is, is er echter wel geschreven over de bijeenkomst van UNESCO in 2003 en de gevolgen hiervan. Het boek *Making Intangible Heritage: El Condor Pasa and other stories from UNESCO* van de IJslandse folklorist Vladimir Hafstein gaat over het UNESCO verdrag voor immaterieel erfgoed dat in 2003 is opgesteld. Hafstein focust zich in dit boek op wat er zich achter de schermen van deze conferentie heeft plaatsgevonden. Hafstein benoemt dat de overheid door bijvoorbeeld erfgoedcompetities op te richten structuren ontwikkelt waarbinnen een erfgoedgemeenschap moet handelen. Op deze manier wordt de erfgoedgemeenschap dus een object dat geconserveerd moet worden door middel van plannen en ideeën die bedacht zijn door de overheid.²⁰ Het paasvuur in Espelo is sinds 2017 onderdeel van de Nederlandse lijst van immaterieel erfgoed, en heeft daarom ook te maken met een dergelijke vorm van bescherming van de overheid. De vraag is of deze overheidsbescherming van het paasvuur te Espelo ook van invloed is op de uitvoering van de traditie.

De overheid beschermt niet alleen tradities en gebruiken, maar ook de natuur. De bescherming van natuur door de overheid kan van invloed zijn op de uitvoering van tradities en gebruiken door de inwoners van het gebied. In het boek *Cosmopolitan Archaeologies* gaat de Australische antropoloog en erfgoedexpert Lynn Meskell in op de huidige problematiek binnen het Zuid-Afrikaanse Krugerpark. Door Westerse ecologen is dit park tot werelderfgoed benoemd, maar hierdoor zijn alle tradities die van oudsher in dit park uitgevoerd worden door letterlijk van de kaart gehaald.²¹ Een ander voorbeeld van een geschil tussen overheid, natuur en traditie wordt door de Australische archeoloog Sharon Sullivan benoemd. In het artikel 'Local Involvement and Traditional Practices in the World Heritage System' omschrijft zij hoe de Willandra Lakes Region in Australië in 1981 werelderfgoed is geworden en wat de gevolgen hiervan zijn voor de inheemse bevolking en lokale boeren. Zij ervaren door het worden van werelderfgoed een belemmering in het uitvoeren van hun tradities en gebruiken in het

¹⁸ Sharon MacDonald, *Difficult Heritage: Negotiating the Nazi Past in Nuremberg and Beyond* (Londen 2009) 191.

¹⁹ MacDonald, *Difficult Heritage*, 191.

²⁰ Vladimir Hafstein, *Making Intangible Heritage: El Condor Pasa and other stories from UNESCO* (Bloomington 2018) 94-95.

²¹ Lynn Meskell, *Cosmopolitan Archaeologies* (Durham 2009) 89-91.

natuurgebied.²² Bescherming van natuur kan grote gevolgen hebben op de uitvoering van tradities. Traditie en natuur worden op deze manier door de westerse wetenschap veelal van elkaar gescheiden.

Inmenging van bijvoorbeeld de overheid, maar ook andere instanties zoals de VVV, hebben ervoor gezorgd dat de traditie zoals deze uitgevoerd wordt in Espelo door de jaren heen is veranderd. Deze verandering wordt benaderd vanuit de theorie van de Britse historici Eric Hobsbawm en Terence Ranger in het boek *The Invention of Tradition*. In dit boek wordt aangekaart hoe tradities, die claimen eeuwen oud te zijn, dit vaak niet zijn. *Invented traditions*, zoals het in het boek wordt genoemd, hebben vaak een historische connotatie, maar zijn gedurende de jaren met de tijd mee veranderd, ofwel zelfs in een recent verleden bedacht.²³ Doordat veranderingen geleidelijk gaan en recent bedachte tradities snel ingebed zijn in een gemeenschap, wordt veelal door beoefenaars vergeten wat de daadwerkelijke geschiedenis achter de traditie is. Hierdoor ontstaat de opvatting dat een traditie al eeuwen op dezelfde manier uitgevoerd wordt of bestaat, terwijl dit vaak helemaal niet het geval is. Ook is het opkomende toerisme van belang voor de ontwikkeling van tradities en gebruiken. De Zwitserse antropoloog en volkenkundige Regina Bendix stelt in haar boek *Culture and Value: Tourism, Heritage and Property* dat lokale tradities vaak gebruikt worden om toeristische trekpleisters te creëren. Gedurende de modernisering van Europa is er een hang naar lokale, dan wel individuele, identiteit ontstaan. Deze identiteit wordt vaak gecreëerd door terug te grijpen naar het verleden. De opkomst van toerisme speelt dan ook een grote rol in de ontwikkeling van tradities en gebruiken in Europa.²⁴

Duidelijk is geworden dat er verschillende academische werken zijn verschenen met betrekking tot immaterieel erfgoed, maar dat de literatuur over immaterieel erfgoed en controversie ontbreekt. Een overkoepelende factor in de benoemde literatuur is de ontwikkeling van identiteit, want erfgoed en identiteit zijn onlosmakelijk aan elkaar verbonden. De vraag is echter hoe deze identiteit ontstaat en wat de gevolgen zijn van de ontwikkeling van dergelijke identiteit als het erfgoed als controversieel of conflicterend wordt gezien. De concepten *field* en *habitus* zoals deze door de Franse socioloog Pierre Bourdieu geïntroduceerd worden kunnen worden toegepast op deze vraag naar de ontwikkeling van identiteit. Bourdieu stelt dat sociale normen en waarden worden gevormd door bepaalde structuren, en dat er dus ook wordt gehandeld binnen deze structuren.²⁵ Deze structuren bevinden zich in een field. De Britse socioloog Patricia Thomson omschrijft de term field door het te vergelijken met een voetbalveld. Een voetbalveld is een omljnd veld waarbinnen zich bepaalde regels bevinden. Deze regels zijn over het algemeen op ieder voetbalveld gelijk, maar kunnen

²² Sharon Sullivan, 'Local Involvement and Traditional Practices in the World Heritage System', in: Nodoro Webber en Mechtild Rosler (red.), *Traditional and Customary Heritage systems: Nostalgia of reality? The implications for managing heritage places* (Parijs 2004) 49-55, aldaar: 49.

²³ Eric Hobsbawm en Terence Ranger (red.), *The Invention of Tradition* (Cambridge 1983) 1-3.

²⁴ Regina Bendix, *Culture and Value: Tourism, Heritage and Property* (Bloomington 2018) 24-25.

²⁵ Pierre Bourdieu, *The Outline of a Theory of Practice* (Cambridge 1977) 72.

door bijvoorbeeld slechte bodemomstandigheden toch per veld verschillen.²⁶ De Britse socioloog Karl Maton stelt dat de habitus, het denken en handelen, onbewust wordt gevormd in de jeugd van de mens en daardoor van belang is voor persoonlijke ontwikkeling.²⁷ De habitus van de mens speelt een grote rol in de manier waarop de mens handelt en denkt. De habitus wordt ontwikkeld binnen een field, dus binnen bepaalde sociale structuren. Ieder mens heeft een habitus, maar deze habitus verschilt door bijvoorbeeld opvoeding en educatie per individu.²⁸ De concepten field en habitus kunnen niet alleen toegepast worden op leden van de Espelose erfgoedgemeenschap, maar ook juist op de tegenpartijen zoals Stichting HoutrookVrij en 1037 Against Animal Cruelty.

Centrale these & methodologie

In deze scriptie staan immaterieel erfgoed en conflict, en de ontwikkeling van identiteit centraal. Om dit in kaart te brengen heb ik voor de specifieke, Espelose casus gekozen. Ik onderzoek het paasvuur in Espelo en het conflict rond deze traditie aan de hand van de volgende, brandende hoofdvraag: welke rol spelen immateriële erfgoedconflicten in hedendaagse discussies rond identiteit en culturele eigenheid in een land als Nederland?

Deze overkoepelende vraag wordt toegespitst op een enkele casus. Door de verschillende belanghebbenden in het paasvurendebat in kaart te brengen en te focussen op de discussie over een specifieke traditie, wordt onderzocht hoe dit debat in verhouding staat met erfgoedconflicten over identiteit en eigenheid op landelijk niveau. In deze scriptie onderzoek ik dus niet alleen wie de verschillende belanghebbenden in de discussie rondom paasvuren zijn, maar ook hoe deze discussie eventuele polarisatie -het ontstaan van een wij-zij structuur- in de Nederlandse samenleving definieert.

De belanghebbenden zijn in kaart gebracht door nationale kranten en lokale kranten zoals de Stentor, de Tubantia, de Gelderlander en Dagblad van het Noorden te analyseren. Naast het krantenonderzoek zijn ook overige bronnen zoals websites, nieuwsfragmenten, documentaires en sociale media bekeken en onderzocht. Door dergelijke media onderzocht te hebben, is er een nog duidelijker beeld van de verschillende voor- en tegenstanders ontstaan. Uit dit onderzoek zijn de Espelose boakebouwers naar voren gekomen als voorstanders, en de Stichting HoutrookVrij en actiegroep 1037 Against Animal Cruelty als tegenstanders van de paasvurentraditie. Door met zowel de boakebouwers, als met de tegenstanders van de traditie in gesprek te zijn gegaan zijn de verscheidene beweegredenen van deze verschillende groepen in kaart gebracht. Dit

²⁶ Patricia Thomson, 'Field', in: Michael Grenfell, *Pierre Bourdieu: Key concepts* (Londen 2013) 65-80, aldaar: 66-67.

²⁷ Karl Maton, 'Habitus', in: Michael Grenfell, *Pierre Bourdieu: Key Concepts* (Londen 2014) 48-64, aldaar: 50.

²⁸ Maton, 'Habitus', 51.

bronnenonderzoek heeft ervoor gezorgd het literatuuronderzoek toegepast kon worden op de Espelose casus.

Structuur

De scriptie is opgedeeld in vier hoofdstukken. In de eerste drie hoofdstukken worden de verschillende belanghebbenden in de discussie rondom paasvuren uitgelicht en toegelicht. Het eerste hoofdstuk gaat over de erfgoedgemeenschap die het paasvuur bouwt. Om deze gemeenschap goed te kunnen beschrijven heb ik gesprekken gevoerd met mensen uit de Espelose gemeenschap. Centraal in het eerste hoofdstuk staat de vraag waarom zij de paasvuren bouwen. Ook wordt in het eerste hoofdstuk duidelijk hoe de paasvuren onderdeel zijn van een individuele en lokale identiteit.

Het tweede hoofdstuk gaat over de verschillende tegenstanders van paasvuren zoals Stichting HoutrookVrij en 1037 Against Animal Cruelty. Stichting HoutrookVrij is tegen het verbranden van hout, op welke manier dan ook. Zij houden zich niet alleen bezig met de schadelijkheid van houtrook voor de gezondheid, maar ook met de schadelijkheid van houtrook voor het milieu.²⁹ 1037 Against Animal Cruelty is een dierenrechtenactivisten groep die tegen paasvuren zijn omdat er mogelijk bij ieder paasvuur onnodig veel dieren omkomen doordat zij zich verstopt hebben in de boakens. Ook vinden zij dat er te weinig maatregelen bij zowel de bouw van de boakens, als het in brand steken van de boakens worden genomen om dit dierenleed te kunnen voorkomen.³⁰ Dergelijke standpunten worden in het tweede hoofdstuk verder toegelicht. Centraal staan de vragen wie de tegenstanders van de paasvuren zijn en welke acties zij ondernemen om paasvuren tegen te gaan.

Het derde hoofdstuk gaat in op zowel nationale, als regionale politieke inmenging in de uitvoering van tradities en gebruiken. De politiek is in de afgelopen decennia steeds zwart-witter geworden. De politiek is echter een weerspiegeling van de Nederlandse samenleving. De vraag is of Nederland langzamerhand aan het polariseren is. In dit hoofdstuk komt niet alleen politieke polarisatie, maar ook eventuele polarisatie in de samenleving aan bod. Is het debat omtrent tradities en gebruiken in Nederland langzamerhand een cultuurstrijd aan het worden? Onderzoek naar de polarisatie in Nederland wordt in dit hoofdstuk gedaan aan de hand van een in 2019 gepubliceerd onderzoek van het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP). Dit onderzoek, genaamd *Denkend aan Nederland* heeft zich toegespitst op wat voor de Nederlander typerend is voor een Nederlandse identiteit. Tradities en gebruiken worden veelal genoemd als een belangrijk onderdeel van identiteit.³¹

²⁹ Stichting HoutrookVrij, 'Missie en Visie', <https://houtrookvrij.nl/missie-en-visie/> (10-05-2021).

³⁰ 1037 Against Animal Cruelty, 'Dieren Verbranden Levend in Paasvuren', <https://1037againstanimalcruelty.com/dieren-verbranden-levend-paasvuren/> (10-05-2021).

³¹ Sociaal Cultureel Planbureau, 'Denkend aan Nederland: sociaal cultureel rapport', *Publieksmagazine* (2019), 1-34, aldaar: 5.

Het vierde hoofdstuk gaat in op de verschillende overheidspartijen die zich bezighouden met de paasvurendiscussie en de manier waarop zij hiermee omgaan. Er wordt in dit hoofdstuk dan ook gekeken naar lokaal en gemeentelijk beleid. Is er in de afgelopen jaren veel veranderd rondom de regelgeving betreft de paasvuren? Ook zal er worden gekeken naar het KIEN. In de periode 2019-2020 heeft het KIEN onderzoek gedaan naar immaterieel erfgoed en controversen. In 2020 is er door hen een brochure gepubliceerd getiteld *Erfgoed in Beweging: Immaterieel Erfgoed Rondom Vuur*. In deze brochure worden verscheidene tradities en gebruiken rondom vuur benoemd en wordt toegelicht waarom deze tradities veelal leiden tot discussie. Het doel van deze brochure is het geven van tips aan de beoefenaars van dergelijk erfgoed over hoe om te gaan met nieuw beleid en discussie omtrent de traditie en hoe dergelijke tradities het best kunnen worden behouden.³² Ook wordt de discussie in dit hoofdstuk breder getrokken door niet alleen naar Nederlands beleid, maar ook naar beleid elders op de wereld te kijken omtrent immaterieel erfgoed en natuur. Een voorbeeld hiervan zijn de veranderingen die hebben plaatsgevonden in het Kruger Park in Afrika. Is immaterieel erfgoed in combinatie met de natuur en het milieu een veelvoorkomende discussie?

³² Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland, *Erfgoed in Beweging: Immaterieel Erfgoed rondom Vuur*, 34-37.

Hoofstuk 1: Vurige passie voor boakebouwen

Paasvuren zijn onlosmakelijk verbonden aan het platteland in het noorden en oosten van Nederland. Enkel in de provincies Overijssel, Gelderland, Drenthe en een klein deel van Limburg worden jaarlijks paasvuren gemaakt.³³ Van buitenaf wordt het plattelandsleven in Nederland beschouwd als typisch en idyllisch. Het wordt als een toevluchtsoord gezien waar bijvoorbeeld stedelingen tot rust kunnen komen. Het platteland is een plaats waar de tijd nog een beetje stilstaat. Het kent dan ook voor velen geen cultuur, maar enkel niet gecanoniseerde tradities en gebruiken.³⁴ In het artikel 'De canonisering van het typische: tradities, culturen en de cultivering van tradities' beschrijft historicus Joep Leerssen het als volgt:

De regio is het *voorwerp* van beeldvorming, niet het waarnemend subject. Regionale cultuur is daarom vaak een kwestie van datgene wat door buitenstaanders typisch en kenmerken wordt gevonden; met andere woorden: is onderworpen aan een exotische visie.³⁵

Toch worden tradities en gebruiken die met name op het platteland van Nederland worden uitgevoerd wel gebruikt als voorbeelden van een regionale, al dan niet nationale identiteit. Mede door de snelle modernisering van Europa wordt er waarde gehecht aan de plattelandscultuur omdat dit nog steeds nauw in verbinding staat met het verleden.³⁶ De paasvuren in het oosten van Nederland zijn een voorbeeld van een traditie die zowel de bouwers, als de bezoekers, gevoelsmatig in verbinding brengt met vroeger.

In dit hoofdstuk staat één regio, en één paasvuur specifiek, centraal. Dit zijn de gemeente Rijssen-Holten en het paasvuur in Espelo. Op de website van Stichting Paasvuur Espelo is te lezen dat er sinds 1964 een paasvurencompetitie in de gemeente Holten, vandaag de dag gemeente Rijssen-Holten, gehouden wordt. De buurtschappen strijden niet alleen om het hoogste paasvuur, maar ook om het mooiste paasvuur. Terwijl deze strijd in 1964 nog plaatsvond tussen de buurtschappen De Kol, Den Haar, Rietberg, Waterhoek, Noordenberg, Vlishoek, Beuseberg, Dijkerhoek, Espelo en Holterbroek, is het vanaf de jaren tachtig enkel nog een competitie tussen Dijkerhoek, Espelo, Beuseberg en Holterbroek. In de jaren tachtig is niet alleen het aantal deelnemende buurtschappen gekrompen, ook werden er regels opgesteld voor de bouw van een paasvuur.³⁷

³³ Dekker, 'Paasvuren', 78.

³⁴ Joep Leerssen, 'De canonisering van het typische: tradities, culturen en de cultivering van tradities', in: Carlo van der Borgt, Amanda Hermans en Hugo Jacobs (red.), *Constructie van het eigene: Culturele vormen van regionale identiteit in Nederland* (Amsterdam 1996) 45-57, aldaar: 45.

³⁵ Leerssen, 'De canonisering van het typische', 45.

³⁶ Leerssen, 49.

³⁷ Paasvuur Espelo, 'Geschiedenis Paasvuren', (21-05-2021).

De manier waarop de paasvurencompetitie de afgelopen zestig jaar heeft plaatsgevonden is veranderd, maar in de kern hetzelfde gebleven. Er is een bepaalde structuur ontstaan rondom de bouw van de boakens. De structuur van het bouwen van de boakens kan worden geanalyseerd aan de hand van de begrippen field en habitus van Bourdieu zoals deze in de inleiding zijn toegelicht. Field is het overkoepelende geheel waarbinnen zich de habitus ontwikkeld.³⁸ De bouw van de paasvuren en de verschillende structuren die hiermee gepaard gaan zou dus gezien kunnen worden als een field. De habitus is een structuur die aangeleerd of aangeboren wordt. Het is dus ontstaan vanuit de opvoeding en educatie van een individu of groep en helpt hen vervolgens om deze ideeën en percepties toe te passen op het dagelijks leven.³⁹ De verschillende normen en waarden, en het gemeenschapsgevoel, dat ontwikkeld wordt door mee te helpen aan de bouw van de boakens, wordt in dit hoofdstuk aangekaart als de habitus van de boakebouwers. Habitus slaat niet alleen op het verleden, heden en de toekomst, maar is ook een link tussen bijvoorbeeld het sociale en het individu of het objectieve en het subjectieve. Het is gelinkt aan het individuele omdat ervaringen persoonlijk zijn, maar deze persoonlijke ervaringen vinden plaats binnen een field van sociale structuren die gedeeld worden met bijvoorbeeld een gemeenschap.⁴⁰

In dit hoofdstuk wordt onderzocht wat het paasvuur in Espelo betekent voor de buurtschap en hoe het paasvuur onderdeel is van een lokale identiteit. Hoe verhoudt de buurtschap Espelo zich tot het paasvuur en hoeveel waarde wordt er door hen aan gehecht? Ook wordt onderzocht of de gemeenschap zich kan verplaatsen in eventueel kritiek dat op de paasvuren geleverd wordt. Hoe gaan zij hiermee om? Om hier achter te komen heb ik verschillende gesprekken met mensen uit de gemeenschap gevoerd. Eerst ga ik in op de geschiedenis van de paasvuurtraditie in de gemeente Rijssen-Holten, vervolgens ga ik in op de betekenis van het paasvuur voor de buurtschap Espelo en uiteindelijk formuleer ik een conclusie aan de hand van mijn bevindingen in hoofdstuk 1.

Paasvurencompetitie Rijssen-Holten

Ton Dekker, voormalig onderzoeker aan het Meertens Instituut, heeft in de jaren negentig van de twintigste eeuw onderzoek gedaan naar de ontwikkeling van de paasvurencompetitie in de gemeente Rijssen-Holten. Dit onderzoek wordt gebruikt om een overzicht van deze ontwikkeling te geven.

Vanaf 1957 heeft de gemeente Rijssen-Holten geprobeerd om in de gemeente slechts één groot paasvuur te organiseren. Het leek de gemeente een goed idee om al deze paasvuren te bundelen tot één groot paasvuur. De achterliggende gedachte was het creëren van een toeristische attractie die jaarlijks veel mensen naar de gemeente zou trekken. Dit ging echter nog niet zo gemakkelijk, omdat

³⁸ Thomson, 'Field', 67.

³⁹ Maton, 'Habitus', 50.

⁴⁰ Maton, 52.

de vele buurtschappen in de gemeente grote waarde hechtten aan hun paasvuren. De bouw van deze paasvuren ging destijds al gepaard met onderlinge rivaliteit, en door deze rivaliteit waren buurtschappen niet bereid om hun paasvuren op te geven.⁴¹

Enkele jaren later, in 1964, kwamen de VVV en de gemeente Rijssen-Holt en gezamenlijk met het nieuwe idee om er een competitie van te maken om zo in te spelen op de onderlinge rivaliteit tussen de buurtschappen. Middels een wedstrijd werd aangespoord om een zo groot mogelijk paasvuur te bouwen en een jury keurde de paasbulten om zo te beslissen welk buurtschap de grootste boake gebouwd heeft. Een aantal jaren later kon er ook een prijs gewonnen worden voor het bouwen van de mooiste boake.⁴² Niet alleen veranderden de wedstrijelementen gedurende de twintigste eeuw, ook veranderde de manier waarop het paasvuur gebouwd werd. Paard en wagen werden vervangen door tractoren en auto's en in de jaren tachtig werd besloten dat er na een bepaalde hoogte geen mechanische middelen meer mogen worden toegepast bij de bouw van de boakens.

Tradities en toerisme gaan vaker hand in hand. Regina Bendix stelt in haar boek *Culture and Value: Tourism, Heritage and Property* dat het een trend was om van lokale tradities en gebruiken toeristische trekpleisters te maken. Dit werd onder andere gedaan door middel van zogenaamde folklorismefestivals. Tijdens deze festivals werden alle lokale gebruiken die al dan niet 'traditioneel' waren gedemonstreerd aan toeristen op feestelijke wijze.⁴³ De paasvuren in Rijssen-Holt en zijn geen onderdeel van een folkloristisch festival, maar worden wel jaarlijks op feestelijke wijze gepresenteerd. Er wordt rekening gehouden met een grote toestroom van toeristen. Het is dan ook niet alleen een feest voor de lokale gemeenschap zelf, maar ook voor ieder ander die met Pasen richting Espelo komt.

De paasvuurtraditie zoals deze vandaag de dag is, is dus in de jaren zestig door onder andere de VVV bedacht. Hobsbawm en Ranger stellen in hun boek *The Invention of Tradition* dat heel veel tradities claimen van oorsprong eeuwen oud te zijn, maar dat onderdelen van de traditie vaak recent zijn bedacht.⁴⁴ Deze veranderingen vonden met name in de afgelopen tweehonderd jaar plaats. Wat bijvoorbeeld een belangrijke reden tot verandering van een traditie zou kunnen zijn is het snelle moderniseren en veranderen van de samenleving.⁴⁵ Dit was in het geval van de paasvuren in Rijssen-Holt en dan ook een van de redenen om met de competitie te beginnen. Dekker stelt in zijn artikel dat, doordat men na de Eerste Wereldoorlog met name alleen op vakantie ging binnen Nederland, dit ook een sterke, nieuwe interesse in Nederlandse tradities en gebruiken aanwakkerde.⁴⁶ Om deze tradities levend te houden, en om ervoor te zorgen dat het interessante trekpleisters voor binnenlands

⁴¹ Dekker, 'Paasvuren', 88-89.

⁴² Dekker, 90.

⁴³ Bendix, *Culture and Value*, 24-25.

⁴⁴ Hobsbawm en Ranger, *The Invention of Tradition*, 1.

⁴⁵ Hobsbawm en Ranger, 4-5.

⁴⁶ Dekker, 82.

toerisme zouden blijven, werd door instellingen als de VVV op deze manier gepoogd belangstelling voor de Nederlandse cultuur aan te wakkeren.⁴⁷

Dekker komt uiteindelijk tot de conclusies dat het introduceren van de paasvurencompetitie in Rijssen-Holtén heeft geleid tot het ontwikkelen van een sterke lokale identiteit en saamhorigheid. De paasvuren hebben volgens hem een functie als sociaal bindmiddel gekregen. Ook stelt hij dat het bouwen van de paasvuren voor de bouwers een manier is om de traditie in stand te houden en te beschermen.⁴⁸ Om te kunnen achterhalen of de conclusies die Dekker in de jaren negentig getrokken heeft vandaag de dag nog steeds van kracht is, ben ik het gesprek met een aantal mensen uit de Espelose gemeenschap aangegaan over het paasvuur en wat dit voor hen betekent.

Het paasvuur 'geet altijd deur'

Een artikel dat in de jaren negentig in het NRC Handelsblad is gepubliceerd omschrijft hoe in de gemeente Rijssen-Holtén jaarlijks de paasvurencompetitie plaatsvindt. Er wordt onder andere benoemd hoe een aantal regenbuien op paaszondag de Espelose gemeenschap niet in de weg staan, want het paasvuur 'geet altijd deur'.⁴⁹ Drie decennia later is gebleken dat het paasvuur toch niet altijd door kan gaan. Afgelopen twee jaar heeft het niet plaats kunnen vinden in verband met de uitbraak van het COVID-19 virus. In kranten zoals de Tubantia komen veelal koppen voorbij als 'Traditionele Boakebouwen groot gemis in Holtense gemeenschap', waarin doorgaans leuzen als 'in Holtén hakt deze stilte er behoorlijk in' voorbij komen.⁵⁰ Hoe groot is het gemis dat de paasvuren de afgelopen twee jaar niet hebben kunnen plaatsvinden? En wat zijn de gevolgen voor de gemeenschap van het afgelasten van deze jaarlijks terugkomende traditie?

Ik heb gesprekken gevoerd met vier verschillende mensen uit de gemeenschap. Drie van hen zijn actief onderdeel van de bouw van de boakens, en een van hen is al sinds jaar en dag lid van de jury die de boakens keurt. Tijdens mijn gesprekken met hen kwamen een aantal belangrijke aspecten wat betreft de relatie tussen het paasvuur en de buurtschap Espelo naar voren. Uit deze aspecten heb ik kunnen opmaken dat de traditie een field is en de normen en waarden die de jeugd door middel van deze traditie bijgebracht wordt een habitus. Binnen de traditie bevinden zich bepaalde structuren, bijvoorbeeld wie wat doet tijdens de bouw van de boakens en waarom. Deze structuren dragen bij aan de ontwikkeling van de gemeenschap en het gevoel van saamhorigheid. Een van de doorgewinterde boakebouwers spreekt: '[Het paasvuur betekent] alles. Je bent er een halfjaar druk mee en er worden ook vriendschappen opgebouwd. Het houdt de buurtschap bij elkaar en is een deel van je leven.'

⁴⁷ Ibidem, 84.

⁴⁸ Ibidem, 95-96.

⁴⁹ Frank Poorthuus, 'Paasvuur in Holtén "geet altijd deur"', *NRC Handelsblad*, 13 april 1993.

⁵⁰ Regien Klein Hegeman, 'Traditionele Boakebouwen groot gemis in Holtense gemeenschap: "Dit voelt niet als Pasen"', *Tubantia*, 29 maart 2021.

Tijdens mijn gesprek met niet alleen de doorgewinterde boakebouwers, maar ook met het jurylid van de paasvuren kwam naar voren dat niet de huidige discussie rondom de paasvuren nog wel eens de doodsteek voor het paasvuur in Espelo zou kunnen zijn, maar juist het feit dat het niet alleen door COVID-19, maar ook door het sluiten van de basisschool in 2015 in de buurtschap, lastiger is geworden om de jeugd te betrekken en de traditie hierdoor levende te houden.⁵¹ Tot en met het laatste paasvuur dat plaats heeft kunnen vinden in 2019 ging het nog goed met de toestroom van enthousiaste jongeren, maar doordat het paasvuur nu twee jaar niet heeft plaats kunnen vinden door COVID-19 is er toch een angst in de gemeenschap ontwikkeld voor het eventueel niet voortleven van de traditie. Doordat de jeugd nu in de omliggende dorpen naar school gaat is er een minder hechtere groep van Espelose kinderen. Ondanks dat er wel een Espelose Jongerenvereniging is voor kinderen van 4 tot 12 jaar, merken de boakebouwers dat deze kinderen een minder hechtere Espelose gemeenschap vormen. Ze vragen zich daarom hardop af hoe het in 2022 zal gaan. Niet alleen hoe er in 2022 nog enthousiaste Espelose jeugd betrokken kan worden bij de bouw van de boake, maar ook hoe het tegen die tijd met de regelgeving in de gemeente gaat rondom het paasvuur.

Door de discussie die in de afgelopen jaren is opgelaaid zijn de regels waaraan de Espelose boakebouwers zich moeten houden namelijk veranderd. Het zijn er steeds meer geworden, en waarschijnlijk zullen er in de komende tijd alleen nog maar meer bijkomen. Er zijn onder andere regels voor de locatie van de boake en in hoeverre deze ver genoeg verwijderd is van bijvoorbeeld omliggende woningen en natuur. Ook is het van belang dat er in verschillende scenario's rekening gehouden wordt met de windrichting en het plaatsen van de feesttent, en zijn er nieuwe regels over de maximale hoogte van de boakens.⁵² De boakebouwers vragen zich af of de gemeente Rijssen-Holten het in de komende jaren vol kan blijven houden dat paasvuren daar wel door kunnen blijven gaan, terwijl ze in andere gemeentes worden afgelast. Toch wordt door hen ook begrepen dat de paasvuren niet meer zo groot kunnen zijn als ze voorheen waren:

We hebben een hele goede burgermeester die recht achter het paasvuur staat, maar die moet zich ook verantwoorden naar andere gemeentes waarom het bij ons wel door kan gaan en bij hen nooit. Dat is natuurlijk lastig want hoe ga je dat nou vertellen? Bij iedereen moeten die paasvuren stoppen, en bij ons kan het altijd doorgaan. Bij ons kan het altijd heel hoog, hoe kan dat dan? Daar zitten we behoorlijk mee. Die hoogtes en drie breedtes die gaan we niet meer redden en dat is jammer want dat was juist

⁵¹ RTVOost, 'Boschool Espelo bestaat niet meer; na 113 jaar is het doek gevallen', <https://www.rtvoost.nl/nieuws/221427/Boschool-Espelo-bestaat-niet-meer-na-113-jaar-is-het-doek-gevallen> (15-06-2021).

⁵² Brandweer Twente, 'Werkwijze advisering Paas- en vreugdevuren', *Gemeentebld Rijssen-Holten nr. 24568* (2015), 24 maart 2015, 1-7, aldaar: 2-4.

de strijd. Hoe krijg je een nieuwe uitdaging om wel het plezier erin te houden en er ook twee weken echt voor te moeten knokken?

Door de jeugd het paasvuur te laten organiseren wordt er gepoogd een Espelose identiteit te creëren. Er wordt als het ware een field gecreëerd die bestaat uit sociale structuren omdat op deze manier de verschillende normen en waarden die belangrijk zijn binnen de Espelose gemeenschap aan de jeugd worden overgedragen. Het paasvuur op zichzelf is niet de mal voor de Espelose identiteit, maar het gevoel van saamhorigheid en gemeenschap dat onder de jeugd wordt gecreëerd tijdens de bouw van de boakens is dit wel. Er zou dus gesteld kunnen worden dat de traditie een field is, en het bijhorende saamhorigheidsgevoel en de ontwikkeling van een Espelose identiteit, de habitus.

Het sociale aspect dat bij het bouwen en branden van het paasvuur komt kijken wordt door de boakebouwers benoemd als het belangrijkste onderdeel van het paasvuur. Het gaat niet zo zeer over het branden van het vuur, maar meer over het bouwen van de boake, de gezellige avonden die hiermee gepaard gaan en het uiteindelijke feest dat naast het vuur in de feesttent plaatsvindt. Vanaf oktober gaat de harde kern van bouwers al naar de Holterberg om daar ieder weekend naaldhout te verzamelen voor het Paasvuur. Dit verzamelen doen zij tot twee weken voordat het paasvuur plaatsvindt, dan gaan ze namelijk de boake bouwen. Er wordt een halfjaar gewerkt aan het verzamelen van hout en de uiteindelijke bouw van de boake, en vervolgens wordt er een halfjaar uitgekeken naar het weer kunnen beginnen met het verzamelen van hout.

Het verzamelen van dit hout op de Holterberg wordt niet alleen door de Espelose groep gedaan, maar door alle groepen uit Rijssen-Holten die paasvuren bouwen. Zij beheren als het ware de Holterberg. Doordat het Espelose paasvuur opgenomen is op de Nederlandse lijst van immaterieel erfgoed hebben zij verschillende ondertekenaars van hun traditie moeten vinden. Zowel Staatsbosbeheer als Natuurmonumenten hebben de traditie ondertekend. Volgens de boakebouwers hebben zij de traditie ondertekend omdat de groepen in de gemeente Rijssen-Holten goed werk verrichten voor de natuur op de Holterberg. De ondersteuning van deze twee natuurinstellingen zorgt er ook voor dat de groep een stevig weerwoord paraat heeft voor de tegenstanders van de traditie die bezwaar maken tegen de traditie vanwege de uitstoot van fijnstoffen. Dat de uitstoot een probleem is wordt niet door zowel de boakebouwers, als het doorgewinterde jurylid ontkent, maar ze willen juist benadrukken dat zij ook veel goede dingen doen voor de lokale natuur. Toch is te bevragen of dit opweegt tegen de hoeveelheid fijnstof die in de lucht komt bij de verbranding van de boakens.

Conclusie

Het paasvuur in Espelo kent een lange historie, maar de manier waarop de traditie vandaag de dag wordt vormgegeven dateert uit de jaren zestig van de twintigste eeuw wat maakt dat traditie op

zichzelf nog vrij jong is. Ondanks dat de huidige traditie nog geen eeuw oud is, is het sterk geworteld in de lokale gemeenschap. Twee weken voor Pasen beginnen de jongeren met het opbouwen van de boake. Tegen deze tijd komt niet alleen de harde kern een handje helpen, maar draagt zowat de gehele gemeenschap een steentje bij. Doordat de traditie uiteindelijk door de volledige gemeenschap gedragen wordt heerst er een sterk gevoel van eenheid en verbondenheid binnen de Espelose buurtschap.

Toch woedt er een angst bij de gemeenschap dat 'hun' traditie op een gegeven moment haar bestaansrecht verliest. Er zijn in de afgelopen decennia discussies aangewakkerd over de ecologische gevolgen van de enorme omvang van de vuren doordat het idyllische beeld van het platteland en haar tradities is veranderd. De gemeenschap ziet echter de discussie over de ecologische problemen die de paasvuren veroorzaken niet als de doorslaggevende doodsteek van de traditie. Het verdwijnen van de lokale basisschool en het hiermee gepaarde verlies van een hechte gemeenschap onder de jeugd wordt door de boakebouwers als een grotere bedreiging voor het stoppen van de traditie gezien.

Desalniettemin ziet de gemeenschap ook in dat het bouwen van paasvuren van deze enorme omvang misschien niet meer geheel van deze tijd is. Niet alleen door ecologische gevolgen, maar ook de veiligheid van de grote boakens worden door de gemeenschap bevraagd. Ondanks dit alles wordt het paasvuur gezien als een belangrijk onderdeel van het zijn van een gemeenschap. Het is een manier waarop onder de jeugd een hechte, Espelose groep gevormd wordt. Het meewerken aan de bouw van het paasvuur is dus voor Espelo niet alleen op korte termijn, maar ook op lange termijn een belangrijk onderdeel van het vormen van een Espelose gemeenschap en het krijgen van een Espelose identiteit.

De vorming van deze Espelose identiteit vindt plaats in een field dat bestaat uit verschillende structuren die de jeugd al vanaf jonge leeftijd worden bijgebracht. Deze structuren zijn de normen en waarden die middels medewerking aan de bouw van het paasvuur aan de Espelose jeugd worden bijgebracht. Op deze manier wordt er een stevig fundament gelegd voor het worden, en zijn, van een hechte gemeenschap. Zo wordt het gevoel van saamhorigheid en het belang van gemeenschapsvorming van generatie op generatie doorgegeven binnen de Espelose gemeenschap. Er wordt op deze manier als het ware een habitus gecreëerd.

Hoofdstuk 2: Verhitte discussie

Ton Dekker spreekt in zijn artikel al over een discussie die betrekking heeft tot paasvuren en de duurzaamheid hiervan. Deze discussie is dus niet van het afgelopen decennium, maar speelde ook in de jaren negentig al een rol in de paasvurentraditie.⁵³ In 2017 is de discussie rondom de paasvuren echter een nieuwe afslag in geslagen. In dat jaar is de Stichting HoutrookVrij, een stichting die zich inzet tegen iedere vorm van houtverbranding, publiekelijk tegen de traditie ingegaan. Zij stelden in dat jaar dat bij het paasvuur in Espelo 11 ton fijnstoffen vrij is gekomen. Deze uitstoot stond volgens de stichting gelijk aan de hoeveelheid fijnstoffen die een vrachtwagen uitstoot na het 1700 keer de wereld rondrijden.⁵⁴ De stichting handelt niet alleen vanuit de overtuiging dat hout niet meer verbrand moet worden wegens de gevolgen die dit heeft voor de gezondheid van de mens, maar ook met het oog op de gevolgen die het heeft voor het klimaat.

Een tweede groep die zich sinds 2018 actief verzet tegen het bouwen en ontsteken van de paasvuren in Nederland is 1037 Against Animal Cruelty. Dit is een actiegroep die zich inzet tegen dierenleed. Het eerste artikel dat door de actiegroep geschreven is over paasvuren dateert uit 2018 en luidt als volgt: 'Dieren verbranden levend in paasvuren'. Zij waren dan ook in 2018 aanwezig bij het paasvuur te Espelo om beeldmateriaal te maken van verschillende diersoorten die in en om de boake te zien waren voor en tijdens het aansteken.⁵⁵

De vraag die door zowel de stichting als de actiegroep meermaals wordt gesteld is in hoeverre de paasvurentraditie anno 2021 nog houdbaar is. Is het nog wel van deze tijd om ieder jaar een paasboake te maken? In dit hoofdstuk zullen de verschillende standpunten van de meest actieve tegenpartijen van de paasvurentraditie aan het licht worden gebracht. Waarom zijn zij tegen de paasvurentraditie? Wat ondernemen zij zoal om tegen de traditie in te gaan? En is er in het geval van de tegenstanders ook sprake van een field en een habitus?

Discussie

Zoals al eerder is benoemd gaan immaterieel erfgoed en discussies vaak samen. Discussies zijn over het algemeen niet slecht om te voeren, omdat hier ook oplossingen uit voortkomen die voor alle betrokken partijen van belang zouden kunnen zijn. Dergelijke discussies zijn vaak van politieke aard. Binnen de politicologie is er door Marc Ross geschreven over conflicten en de politiek van etniciteit. Hij focust zich in zijn onderzoek veelal op culturele uitingen en de conflicten die hieruit voortkomen.⁵⁶

⁵³ Dekker, 'Paasvuren', 96-97.

⁵⁴ Stichting HoutrookVrij, 'RIVM: paasvuren aanzienlijke ongerapporteerde bron fijnstof', <https://houtrookvrij.nl/2018/04/15/rivm-paasvuren-aanzienlijke-ongerapporteerde-bron-fijnstof/> (22-06-2021).

⁵⁵ 1037 Against Animal Cruelty, 'Dieren verbranden levend in paasvuren', (22-06-2021).

⁵⁶ Ross, *Cultural Contestation*, 2-3.

Ross stelt dat culturele uitingen, zoals tradities en gebruiken, ofwel conflicten kunnen afremmen, ofwel conflicten kunnen verergeren.⁵⁷ Ross onderstelt dat identiteit vorm krijgt door verschillende culturele uitingen. Deze culturele uitingen zijn volgens hem van groot belang voor de ontwikkeling van een identiteit voor een groep. De keerzijde hiervan is dat er altijd een andere groep is in de maatschappij voor wie deze culturele uiting juist een negatieve invloed heeft op de ontwikkeling van bijvoorbeeld identiteit.⁵⁸ Dit heeft te maken met de exclusiviteit en de inclusiviteit van de culturele uiting. Als het erg exclusief is, is het voor tegenstanders moeilijk om zich in de culturele uiting te verplaatsen en dus gemakkelijk om zich van de traditie af te zetten. Als de culturele uiting inclusiever is, of wordt, is het volgens Ross juist waarschijnlijker dat de verschillende partijen een manier vinden waarop zij om kunnen gaan met deze culturele uiting.⁵⁹ Culturele uitingen zoals tradities en gebruiken veranderen. Het is echter niet gemakkelijk om dit doelmatig te doen omdat de gemeenschappen die de tradities uitvoeren zich hierdoor snel bedreigd voelen.⁶⁰ Ross onderzoekt dus in zijn werk welke manieren er zijn om conflicten rondom culturele uitingen te verminderen.⁶¹

Zowel de theorie van Ross over culturele uitingen, als de theorieën van MacDonald over de omgang met beladen erfgoed zijn van toepassing op de discussie rondom paasvuren. MacDonald gaat in haar werk ook in op conflict en legt in haar inleiding uit dat zij het woord 'negotiating' gebruikt omdat 'overleg' initieert dat er sprake is van een discussie. Ook duidt het woord overleg aan dat een conflict niet een vastgezet gegeven is, maar juist dat het een fluctuerend proces is.⁶²

Om een geschikte omgang met het Nazi-erfgoed in Neurenberg te vinden zijn er gedurende de jaren verschillende manieren onderzocht waarop dit beladen erfgoed benaderd kan worden. Het ene moment was er bijvoorbeeld politieke voorkeur voor het afbreken van het grootste deel van het terrein in Neurenberg, en het volgende moment zag de politiek toch liever dat het gerestaureerd werd en dat het een educatieve functie kreeg. Deze veranderingen, die veelal door de politiek worden aangedragen, noemt MacDonald *oscillation*.⁶³

Uiteindelijk komt MacDonald tot de conclusie dat de beste aanpak van moeilijk of beladen erfgoed niet *oscillation*, maar *structured oscillation* zou moeten zijn. Dit houdt in dat er op een gestructureerde manier verschillende aanpakken gebruikt worden om het moeilijke of beladen erfgoed te benaderen. Door het Naziterrein in Neurenberg op verscheidene manieren te belichten zou volgens MacDonald de geschiedenis van het terrein voor velerlei mensen toegankelijker worden.⁶⁴

⁵⁷ Ross, 3.

⁵⁸ Rodenberg en Wagenaar, 'Essentializing 'Black Pete'', 719.

⁵⁹ Ross, 3.

⁶⁰ Rodenberg en Wagenaar, 719.

⁶¹ Ross, 2.

⁶² Sharon MacDonald, *Difficult Heritage*, 19.

⁶³ MacDonald, 85.

⁶⁴ Ibidem, 191.

Door structured oscillation toe te passen op het Naziterrein in Neurenberg, wordt het erfgoed dus inclusiever gemaakt. Dit is volgens Ross de manier om conflicten op te lossen. Paasvuren zijn op geen enkele manier vergelijkbaar met Nazi gerelateerd erfgoed zoals in Neurenberg. Het conflict rondom de omgang met dit erfgoed en de theorieën die MacDonald aan de hand van deze discussie heeft ontwikkeld bieden echter wel een handvat om het paasvurendebaat te benaderen.

De discussie rondom paasvuren zorgt voor wrijving tussen de voor- en tegenstanders en geeft de politiek stof tot nadenken. Om de discussie te kunnen bevatten en de theorieën van Ross en MacDonald toe te kunnen passen is het van belang dat eerst de standpunten en beweegredenen van de onderzochte tegenstanders van de traditie worden toegelicht.

Stichting HoutrookVrij

Een tegenstander van paasvuren is de Stichting HoutrookVrij. Deze stichting is in 2013 opgericht door verschillende mensen die overlast ervaren van houtrook. De stichting focust zich vooral op houtrookoverlast die gedurende het hele jaar plaatsvindt, dus met name de overlast die ervaren wordt door de uitstoot van houtkachels.⁶⁵ Toch heeft de stichting zich in 2017 ook uitgesproken over paas- en vreugdevuren. Het doel van de stichting was de opname van paas- en vreugdevuren in de jaarlijkse emissieregistratie van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM).⁶⁶ In 2018 heeft het RIVM dan ook emissiegraad van paas- en vreugdevuren berekend. De berekening van het RIVM heeft een emissiegraad van 1% per jaar opgeleverd dat veroorzaakt wordt door paas- en vreugdevuren. Dit lijkt een klein getal, maar op de dagen dat deze paas- en vreugdevuren worden ontstoken is de emissiegraad even hoog als gedurende het gehele jaar van alle andere bronnen die fijnstoffen uitstoten samen. Dit heeft grote gevolgen voor mensen met gezondheidsklachten, zoals hart- en longpatiënten.⁶⁷

Tijdens mijn gesprek met een bestuurslid van de Stichting HoutrookVrij werden deze gegevens over paas- en vreugdevuren dan ook meermaals benoemd. “De traditie van de een, of het plezier van de een, moet niet ten koste gaan van de vrijheid van de ander”, is een alomvattend citaat uit mijn gesprek met het bestuurslid. Zij geeft aan dat de stichting absoluut niet tegen tradities is en stelt dan ook dat ze dit ook niet zomaar van mensen willen afnemen, maar ze onderstelt dat de stichting er wel voor pleit dat tradities en gebruiken niet ten koste moeten gaan van de gezondheid van een ander.⁶⁸ De toekomst voor de paasvuren was voor het bestuurslid dan ook moeilijk te omschrijven. Uiteindelijk kwam het bestuurslid van de stichting tot de conclusie dat het de beste oplossing zou zijn als er niet

⁶⁵ Stichting HoutrookVrij, ‘Over ons’, <https://houtrookvrij.nl/over-ons/> (08-07-2021).

⁶⁶ Stichting HoutrookVrij, ‘RIVM: Paasvuren aanzienlijke ongerapporteerde bron fijnstof’, (08-07-2021).

⁶⁷ RIVM, ‘Emissies door vreugdevuren’ <http://www.emissieregistratie.nl/erpubliek/erpub/vreugdevuren.aspx> (08-07-2021).

⁶⁸ Stichting HoutrookVrij, ‘RIVM: Paasvuren’ (13-07-2021).

alleen minder paasvuren per jaar zouden zijn, maar ook dat de paasvuren kleiner en verder van de bewoonde wereld af gebouwd zouden worden zodat minder mensen overlast kunnen ervaren van de paasvuren.

De stichting is voornamelijk tegen houtrook omdat het slecht is voor de gezondheid van de mens, maar pleit ook tegen de stook van hout door de veranderingen in het klimaat. De beweegredenen van de stichting hebben dus niet alleen betrekking op de menselijke gezondheid, maar zijn ook van ecologische aard. Houtstook wordt veelal beschouwd als klimaatneutraal doordat voor iedere gekapte en vervolgens verbrande boom, een nieuwe boom geplant kan worden. Bomen groeien echter veel minder snel dan dat ze verbranden, dus het duurt een aantal decennia voordat een boom groot genoeg is om de CO₂ uitstoot van de gestookte boom op te kunnen nemen. Zo klimaatneutraal is het stoken van hout dus eigenlijk niet.⁶⁹

Uiteindelijk zijn houtkachels een groter probleem voor de stichting dan paas- en vreugdevuren, maar dit neemt niet weg dat de stichting zich inzet tegen dat laatste. Het tegen de paasvuren ingaan heeft echter ook negatieve gevolgen voor de stichting gehad. Zo zijn bestuursleden van de stichting, door de paas- en vreugdevuren in Nederland te bevragen, door gepassioneerde voorstanders van de traditie op negatieve wijze benaderd. De stichting heeft daarom voor een staakt-het-vuren gekozen. Het bestuurslid van de stichting vertelde dat de media, die in 2018 op de discussie is gedoken, de stichting nog regelmatig belt om naar commentaar te vragen over de paasvuren, maar dat de stichting zich tegenwoordig ietwat afzijdig houdt in de gehele discussie.

1037 Against Animal Cruelty

Een andere tegenstander van paasvuren is de actiegroep 1037 Against Animal Cruelty. Deze actiegroep zet zich in voor dierenrechten en is ontstaan tijdens het actievoeren bij een slachthuis voor varkens. Door beeldmateriaal bij onder andere slachthuizen of op dierenmarkten vast te leggen, wil de actiegroep dierenleed aantonen.⁷⁰ Een gesprek met een lid van de actiegroep is er niet van gekomen omdat de leden van de groep anoniem willen blijven. Dit zodat zij zonder herkend te worden actie kunnen blijven voeren. Wel heb ik uitgebreid mailcontact met de actiegroep gehad waarin zij bereid waren een aantal vragen te beantwoorden.

In 2018 is de actiegroep naar het paasvuur in Espelo gegaan. Zij vertelden mij dat het zien van beelden waarin de lange opbouwperiode van de vuren ter sprake kwam de aanleiding is geweest om een bezoek aan het paasvuur in Espelo te brengen. De actiegroep bezoekt locaties in het geheim. Ze mengden zich in het geval van het paasvuur in Espelo onder de bezoekers en verzamelden op deze

⁶⁹ Stichting HoutrookVrij, 'Aarde en klimaat', <https://houtrookvrij.nl/aarde-en-klimaat/> (13-07-2021).

⁷⁰ 1037 Against Animal Cruelty, 'Over 1037', <https://1037againstanimalcruelty.com/over-1037/> (08-07-2021).

manier anoniem beeldmateriaal van dieren die in de boake kruipen, of juist eruit komen kruipen en vliegen. Het hoofdargument van de actiegroep is dan ook dat dieren levend verbranden in de boake tijdens het ontsteken van het paasvuur.⁷¹

De actiegroep vecht dit niet alleen aan door beeldmateriaal te maken tijdens het ontsteken van de paasvuren, maar doet dit ook hogerop door zowel de plaatselijke, als de landelijke politiek te betrekken. Zo heeft de actiegroep begin dit jaar nog besloten om aangifte te doen voor het ontsteken van een paasvuur in Dijkhoek, een plaats in de provincie Gelderland. De actiegroep stelt dat deze boake een jaar geleden gebouwd is waardoor het een goede schuilplaats voor verschillende diersoorten geworden is.⁷² Deze aangifte is echter nog niet door de actiegroep doorgezet in verband met COVID-19, maar als het virus verder is ingedamd willen zij de aangifte gaan doorvoeren.

Ook aan de actiegroep heb ik gevraagd hoe zij de toekomst van de paasvuren zien. Uiteindelijk ziet de actiegroep de traditie het liefst geheel verdwijnen. Niet alleen de sterfte van dieren speelt hierin een grote rol, maar ook de vrijkomende fijnstoffen en de gevolgen die deze fijnstoffen hebben op het klimaat zijn belangrijke standpunten van de actiegroep om tegen de paasvuren te zijn.⁷³ Mede doordat fijnstoffen niet alleen gevolgen hebben voor de gezondheid van de mens, maar ook gevolgen hebben voor de gezondheid van een dier.

In eerste instantie was de actiegroep nog een voorstander van het kleinschaliger maken van de traditie. Uit het mailcontact met de actiegroep is gebleken dat niet alleen het bouwen van kleinere boakens een oplossing leek te zijn voor hen, maar ook bijvoorbeeld het spannen van gaas rondom de boakens zodat het minder gemakkelijk is voor dieren om erin te kruipen voor, tijdens en na de opbouw. Nu er meer bekend is, mede door het eerder genoemde onderzoek van het RIVM over uitstoot van fijnstoffen en de gevolgen die dit heeft op de gezondheid van de mens, dier en het klimaat, is het wat 1037 Against Animal Cruelty betreft toch de beste oplossing om de traditie in zijn geheel af te schaffen. Naar aanleiding van mijn mailcontact met de actiegroep, en de informatie die ik op de website heb gelezen, durf ik ook te stellen dat zij niet snel zullen stoppen met actievoeren tegen de paasvuren totdat deze geheel van de baan zijn geraakt. Zij willen dit bereiken door actie te blijven voeren, beeldmateriaal te blijven verzamelen en stappen zoals aangifte doen te blijven ondernemen.

⁷¹ 1037 Against Animal Cruelty, 'Dieren verbranden levend', (15-07-2021).

⁷² 1037 Against Animal Cruelty, 'Burgermeester Berkelland gaf toestemming paasvuur Dijkhoek te ontsteken, aangifte volgt', <https://1037againstanimalcruelty.com/burgemeester-berkelland-gaf-toestemming-paasvuur-dijkhoek-te-ontsteken-aangifte-volgt/> (08-07-2021).

⁷³ 1037 Against Animal Cruelty, 'Paasvuren afgelast door het coronavirus (COVID-19)', <https://1037againstanimalcruelty.com/paasvuren-afgelast-door-het-coronavirus-covid-19/> (15-07-2021).

Structured Oscillation & Identiteit

Aan de hand van de verschillende standpunten van de tegenstanders van de paasvuren, kan niet alleen de theorie van Ross, maar ook van MacDonald worden toegepast op de discussie. Zoals is gebleken zijn de tegenstanders van de paasvuren met name tegen de traditie vanwege de belasting op de gezondheid van mens en dier, en de impact die de uitstoot van de vuren heeft op het klimaat. Deze standpunten zijn zowel activistisch, als moralistisch, en kunnen dan ook voor beide partijen gedefinieerd worden als een field waarbinnen zij opereren. Voor de houdbaarheid van de traditie is het van belang dat er gezocht wordt naar toekomstgerichte oplossingen die niet alleen de voorstanders, maar ook de tegenstanders van de paasvuren tevreden stelt. Hierin botsen de verschillende velden van de voor- en tegenstanders, want de partijen hanteren verschillende structuren om de paasvurentraditie te benaderen.

Ross pleit ervoor dat culturele uitingen moeten veranderen om zo conflicten rondom tradities en gebruiken te kunnen verminderen. Een probleem in deze theorie is echter dat dit er ook toe kan leiden dat beoefenaars van de traditie zich bedreigd voelen. Niet alleen bedreigd in het verliezen van een traditie, maar ook bedreigd in het verliezen van identiteit.⁷⁴ Doordat het field waar de voorstanders zich in bevinden verre van overeenkomt met de fields van de tegenstanders, is het niet gemakkelijk om deze structuren met elkaar in contact te brengen. Om conflicten volgens de theorie van Ross te kunnen verminderen is het mogelijk om structured oscillation van Sharon MacDonald toe te passen. Door de paasvurentraditie zoals deze in Rijssen-Holten plaatsvindt te benaderen vanuit verschillende perspectieven, zou het een inclusievere traditie kunnen worden. Wrijving in combinatie met erfgoed is niet per definitie negatief. Het zorgt er namelijk voor dat er door verschillende groepen naar het erfgoed wordt gekeken, waardoor een traditie zich ook met de tijd mee kan ontwikkelen.

Wat echter een positieve ontwikkeling is voor de ene partij, is veelal een negatieve ontwikkeling voor de andere partij. Het probleem is niet alleen de botsende structuren van de verschillende partijen, maar ook het verschil in habitus. De traditie zou moeten veranderen om ervoor te zorgen dat het kan voortbestaan. Door niet alleen vanuit het oogpunt van de boakebouwers, maar ook vanuit het oogpunt van de tegenstanders te kijken, zou er nieuwe regelgeving bedacht kunnen worden die alle partijen tevredener stelt. Om dit te kunnen bereiken zou structured oscillation ingezet kunnen worden. Niet alleen de verschillende perspectieven zouden toegepast moeten worden in het beleid rondom de traditie, maar ze zouden ook toegepast moeten worden in de uitvoering van de traditie. Verandering is niet verkeerd, er is in de afgelopen jaren ook al veel veranderd in de paasvurentraditie zoals te lezen in hoofdstuk 1, maar het is nu belangrijk dat door de veranderingen de traditie niet alleen inclusiever, maar ook houdbaarder wordt.

⁷⁴ Rodenberg en Wagenaar, 719.

Niet alleen het field waarin alle partijen zich bevinden speelt een rol in de toepassing van structured oscillation, maar ook de habitus van de partijen is belangrijk om hierbij in overweging te nemen. Doordat leden van de Espelose erfgoedgemeenschap en bijvoorbeeld leden van 1037 Against Animal Cruelty zich binnen verschillende structuren bevinden, is de habitus van deze partijen ook niet met elkaar te vergelijken. De verscheidene manieren van denken en handelen zijn van groot belang in het inclusiever maken van de traditie en het hiermee verzachten van het conflict.

Conclusie

Traditie en conflict zijn twee begrippen die vaak gepaard gaan. Zoals in dit hoofdstuk is gebleken, geldt dit ook voor de paasvrentraditie in Nederland. Tradities en gebruiken zijn belangrijke factoren voor de ontwikkeling van identiteit. Dit betreft echter niet alleen de identiteit van de uitvoerende partij, maar ook de identiteit van tegenstanders van de traditie. Culturele uitingen zoals paasvuren moeten inclusiever worden om ervoor te zorgen dat de traditie zijn houdbaarheid niet verliest. Door de traditie vanuit verschillende perspectieven te benaderen, dus door niet alleen vanuit het field en de habitus van de bouwers, maar ook vanuit het field en de habitus van de tegenstanders, zou er op een gestructureerde manier een inclusievere omgang met het gebruik ontwikkeld kunnen worden. Dit zou middels structured oscillation uitgevoerd kunnen worden. Ross stelt dat culturele uitingen inclusiever gemaakt moeten worden om zo conflicten te kunnen verminderen. Door de verschillende standpunten te verwerken in bijvoorbeeld het beleid rondom de paasvuren, zou de traditie in een mal gegoten kunnen worden die zowel door de voor- als door de tegenstanders geaccepteerd zou kunnen worden.

De vraag is echter hoe dit vormgegeven moet worden. Zoals is gebleken zijn de paas- en vreugdevuren in Nederland een grote bron voor de uitstoot van fijnstoffen en daardoor ook onderwerp van een groter debat. De discussie rondom tradities en gebruiken wordt dan ook niet alleen gevoerd tussen erfgoedgemeenschappen en actiegroepen, maar is ook onderwerp van debat op het politieke toneel.

Hoofdstuk 3: Aangewakkerde cultuurstrijd

In hoofdstuk 2 is duidelijk geworden dat er vanuit verschillende groepen in de samenleving discussie heerst rondom paasvuren. Deze polarisatie, een sterk wij-zij gevoel, kan ook in de landelijke politiek teruggevonden worden. Niet alleen verschillende groepen in de samenleving staan tegenover elkaar door deze traditie, maar ook de politiek speelt hierop in. Politieke partijen spreken zich uit over niet alleen de paasvuren, maar over tradities in het algemeen. Dit politieke debat is te omschrijven als een *cultuurstrijd*, ook wel bekend als *Kulturkampf*. De term werd het eerst gebruikt voor de confrontatie tussen Otto von Bismarck, kanselier van Duitsland in de negentiende eeuw, en de Rooms-Katholieke kerk. Na de politieke vereniging van Duitsland in 1871 wilde de protestantse Bismarck het Duitse keizerrijk ook cultureel verbinden. Hier stond de Rooms-Katholieke kerk in de weg. Dit kwam doordat het merendeel van de Duitse inwoners protestants was. Bismarck probeerde de maatschappelijke invloed van de Rooms-Katholieke kerk te verminderen, maar dit zorgde juist voor een grotere politieke en conservatieve oppositie. Uiteindelijk, na de dood van Paus Pius IX in 1878, staakte Bismarck zijn *Kulturkampf* om hulp van de Rooms-Katholieke kerk te krijgen in de bestrijding van het socialisme.⁷⁵

Cultuurstrijd is een heel breed begrip dat ook in Nederland tot op zekere hoogte speelt. Het is bijvoorbeeld te onderscheiden tussen conservatief tegenover liberaal, links tegenover rechts, maar bijvoorbeeld ook stedelijk gemeenschappen tegenover het platte land.⁷⁶ Cultuursocioloog Willem de Koster gaat in een interview in het Erasmus Magazine van de Universiteit van Rotterdam in op een cultuurstrijd in Nederland. Hij stelt dat polarisatie in Nederland vandaag de dag met name betrekking heeft op groepen in de samenleving die onder andere waarde hechten aan niet-religieuze tradities en stabiliteit, en groepen die juist waarde hechten aan culturele diversiteit en verandering.⁷⁷ Politieke partijen in Nederland spelen op deze polarisatie in de samenleving in door zich over onderwerpen zoals cultuur, tradities en gebruiken uit te spreken. Verschillende partijen komen hierdoor lijnrecht tegenover elkaar te staan. In dit hoofdstuk worden verscheidene Nederlandse politieke partijen toegelicht.

Zoals Willem de Koster in het interview stelt zijn onderwerpen tegenwoordig veelal politiek beladen in Nederland. Tradities en gebruiken zijn vaak onderdeel van discussie over enerzijds het behouden van een nationale, dan wel lokale, identiteit en anderzijds het belang van de natuur en het beschermen van dierenrechten. Om hier voorbeelden van te geven zullen de verkiezingsprogramma's van de Partij Voor de Vrijheid (PVV) en de Partij voor de Dieren (PvdD) worden gebruikt. Deze twee

⁷⁵ Roger Chapman, *Culture Wars: An Encyclopedia of issues, viewpoints and voices* (New York 2010) xxvii.

⁷⁶ Chapman, *Culture Wars*, xxvii.

⁷⁷ Geert Maarsse, 'Zelfs de melk in je koffie is onderdeel van de cultuurstrijd', <https://www.erasmusmagazine.nl/2019/12/12/zelfs-de-melk-in-je-koffie-is-onderdeel-van-de-cultuurstrijd/> (02-08-2021).

partijen staan in hun argumentatie over tradities en gebruiken lijnrecht tegenover elkaar, zo ook over de paasvurentraditie.

Nationale politiek

In het verkiezingsprogramma uit 2021 van de PVV is er een volledige pagina gewijd aan 'Uw cultuur en tradities'. Op deze pagina worden in een lofzang over de Nederlandse cultuur verschillende tradities en gebruiken, zoals het Sinterklaasfeest en de paasvurentraditie, in één adem genoemd. De PVV stelt dat de Nederlandse identiteit door huidige ontwikkelingen in de samenleving rondom tradities en gebruiken dreigt te verdwijnen. De partij pleit ervoor dat Nederlanders de strijd om eigen cultuur en tradities te beschermen aan moeten gaan.⁷⁸

De PvdD gaat anders om met tradities en gebruiken in Nederland. Er is geen volledige pagina gewijd aan tradities, gebruiken en de Nederlandse cultuur zoals deze in het verkiezingsprogramma van de PVV is opgenomen. De PvdD gaat echter wel twee keer in op tradities. Met name tradities waardoor dierenleed of zelfs de dood van dieren ten gevolge zijn worden door de partij benoemd en afgekeurd. Tradities waarbij bijvoorbeeld levende dieren worden gebruikt of vermoord moeten volgens de partij in zijn volledigheid worden afgeschaft.⁷⁹ De partij gaat in het verkiezingsprogramma ook in de vuurwerktraditie rondom oud en nieuw. Het vele vuurwerk dat wordt afgeschoten zorgt niet alleen voor afval dat opgeruimd moet worden, maar ook voor stress bij mens en dier. De partij komt dan ook tot de conclusie dat er een verbod moet komen op consumentenvuurwerk en carbidschieten, waardoor er op vooraf bepaalde locaties door gemeentelijke overheden vuurwerkshows georganiseerd kunnen worden. Dit is volgens de partij van belang voor de gezondheid van mens en dier en de bescherming van het milieu.⁸⁰

In de landelijke verkiezingsprogramma's staan de partijen in hun ideeën over tradities en gebruiken lijnrecht tegenover elkaar. Hoe de PVV het met name van belang vindt dat de Nederlandse cultuur, zoals dit door hen beschreven wordt, zo veel mogelijk wordt beschermd en behoed voor verandering, zo pleit de PvdD voor niet alleen een veiligere, maar ook een gezondere atmosfeer voor mens en dier, ook al zal dit ten koste zou gaan van tradities en gebruiken. De politiek in Nederland zet steeds meer in op een nationale identiteit. Dit gebeurt echter niet alleen op nationaal niveau. Regionaal worden door politieke partijen ook verschillende standpunten ingenomen over de Nederlandse tradities en gebruiken.

⁷⁸ Partij Voor de Vrijheid, *Het gaat om nu: Verkiezingsprogramma 2021-2025*, 11-12.

⁷⁹ Partij voor de Dieren, *Plan B: Idealisme is het nieuwe realisme, Verkiezingsprogramma Partij voor de Dieren Tweede Kamerverkiezingen 2021*, 26.

⁸⁰ Partij voor de Dieren, *Plan B: Idealisme is het nieuwe realisme*, 54.

Lokale politiek

De Partij voor de Dieren Overijssel heeft zich in 2018 uitgesproken over de paasvurentraditie in de gemeente. Zij hebben aan de voorzitter van de Provinciale Staten van Overijssel een aantal vragen gesteld over de eventuele verbranding van dieren tijdens de ontsteking van de vuren, waar ook de actiegroep 1037 Against Animal Cruelty zich hard voor maakt. Zij hebben de Provinciale Staten met deze vragen alert gemaakt op de eventuele overtreding van de Wet Natuurbescherming. Tijdens het ontsteken van de vuren zouden ook bijvoorbeeld beschermde diersoorten kunnen verbranden.⁸¹

Hoe de PvdD zich op negatieve wijze uitspreekt over de paasvurentraditie en de gevolgen hiervan op mens en dier, zo spreekt het Overijsselse departement van de partij Forum voor Democratie (FvD) zich juist positief uit over de traditie en hoe deze vandaag de dag wordt uitgevoerd. FvD Overijssel stelt dat de paasvuren in de provincie niet mogen verdwijnen omdat het een belangrijk onderdeel is van de ontwikkeling van een lokale identiteit. Ze pleiten voor een versoepeling van de huidige, strengere regels rondom de paasvurentraditie zodat het enthousiasme voor de bouw van de boakens niet binnen de gemeenschappen verdwijnt. De FVD hoopt op deze manier de traditie te voorzien van een toekomst.⁸² De PVV in Overijssel sluit zich aan bij het standpunt van de FvD. De PVV stelt namelijk dat de identiteit van Overijssel onder andere terug te vinden is in de vele tradities en gebruiken die in de provincie worden uitgevoerd, zoals de paasvuren. De PVV vindt dat er binnen de provincie door de bestuurders te weinig aandacht wordt besteed aan deze tradities en gebruiken en wil hier dan ook verandering in brengen.⁸³

Niet alleen nationale politiek is dus versplinterd als het gaat over beleid rondom tradities en gebruiken in Nederland, ook de lokale politiek in Overijssel staat lijnrecht tegenover elkaar. Door deze politieke inmenging worden voor- en tegenstanders van de traditie waarschijnlijk nog verder uit elkaar gedreven. Erfgoedprofessional Hester Dibbits gaat in haar artikel 'Uit de bubbel: Erfgoedprofessionals in tijden van toenemende polarisatie' in op dergelijke discussies. Zij heeft in dit artikel een aantal oplossingen bedacht voor de erfgoedprofessional voor de omgang met deze polarisatie binnen de sector. Zij komt tot de conclusie dat het van belang is om voor- en tegenstanders van tradities en gebruiken met elkaar in gesprek te laten gaan. Ze pleit dus voor meerstemmigheid binnen de erfgoedsector om op deze manier conflicten tegen te kunnen gaan.⁸⁴ Dit komt overeen met de eerder

⁸¹ Partij voor de Dieren, 'Vragen: Paasvuren dodelijk voor dieren', <https://overijssel.partijvoordedieren.nl/vragen/vragen-paasvuren-dodelijk-voor-dieren> (03-08-2021).

⁸² Forum Voor Democratie, 'FVD Overijssel wil paasvuren behouden', <https://www.fvd.nl/fvd-overijssel-wil-paasvuren-behouden?fbclid=IwAR11NR-0V9I7gU0uAs3mrHG42SkJKZxKW4a3-wMloNXJAckr1ELimiUI6qI> (03-08-2021).

⁸³ Partij Voor de Vrijheid, 'Voorwoord door fractievoorzitter', <https://www.pvvoverijssel.nl/index.php/statenleden?id=6:standpunten> (03-08-2021).

⁸⁴ Hester Dibbits, 'Uit de bubbel: Erfgoedprofessionals in tijden van toenemende polarisatie', *Boekman Extra* (2017)7, 12-19, aldaar: 15-16.

genoemde theorie van Ross, die stelt dat door tradities en gebruiken inclusiever te maken, conflicten rondom dergelijke uitingen kunnen worden verminderd.⁸⁵

Is Nederland gepolariseerd?

Het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) heeft in 2019 onderzoek gedaan naar wat door Nederlanders gezien wordt als een 'Nederlandse identiteit'. In dit onderzoek zijn zij tot de conclusie gekomen dat Nederland minder gepolariseerd lijkt te zijn dan verwacht. De meningen over wat volgens de Nederlander de 'Nederlandse identiteit' zou moeten zijn, komen nagenoeg overeen. Bevraagde mensen benoemen met name tradities en gebruiken, en bijvoorbeeld de Nederlandse taal, als gemene deler. Het SCP komt aan de hand van het onderzoek tot de conclusie dat niet per se het uitvoeren van tradities en gebruiken in Nederland zorgt voor polarisatie, maar juist de opvattingen over bijvoorbeeld begrippen zoals 'vrijheid' van belang zijn in de ontwikkeling van verschillende standpunten en ideeën. Onder andere door sociale media komen deze verschillende definities van 'vrijheid' naar voren en lijkt Nederland gepolariseerder dan het volgens het SCP dus daadwerkelijk is.⁸⁶

Dé Nederlander bestaat niet, zoals ook in het onderzoek van het SCP wordt geconcludeerd, maar het SCP komt wel tot de conclusie dat er drie soorten standpunten in te nemen zijn in het gehele debat over een Nederlandse identiteit. Een eerste positie is het benadrukken dat de Nederlandse identiteit ontstaat vanuit tradities en gebruiken, een tweede positie is het benadrukken dat de Nederlandse identiteit ontstaat vanuit bijvoorbeeld vrijheid van meningsuiting en het recht tot demonstratie, en een derde positie die ingenomen kan worden binnen het debat over de Nederlandse identiteit is het niet hebben van een sterke mening. De drie posities worden vaak ingenomen in debatten over nationale identiteit en zorgen er dan ook voor dat de Nederlandse samenleving sterk gepolariseerd lijkt te zijn.⁸⁷

Het SCP stelt dat de meningen die mensen hebben en de standpunten die mensen innemen in het verlengde liggen van de kranten die mensen lezen en de politieke voorkeur die ze hebben. Het verschil zit vooral in de twee groepen die zich identificeren via tradities en gebruiken en via begrippen zoals vrijheid van meningsuiting en democratie. De eerste groep vindt dan ook vaak dat het de taak is van de overheid om dé Nederlandse identiteit te beschermen en behouden. De tweede groep daarentegen staat voor inclusiviteit en het behouden van de democratische rechtsstaat en vindt het dan ook belangrijk dat tradities en gebruiken inclusief blijven. Het grootste verschil zit volgens het SCP dan ook in de definitie die verschillende groepen aan het woord vrijheid geven. Voor de eerstgenoemde groep is vrijheid het kunnen blijven uitvoeren van tradities en gebruiken om zo een

⁸⁵ Rodenberg en Wagenaar, 'Essentializing 'Black Pete'', 719.

⁸⁶ Sociaal Cultureel Planbureau, 'Denkend aan Nederland', 5.

⁸⁷ Sociaal Cultureel Planbureau, 15.

Nederlandse identiteit te beschermen en behouden, en voor de andere groep is vrijheid juist de mogelijkheid om tegen bepaalde tradities en gebruiken te kunnen demonstreren.⁸⁸

Historisch bewustzijn

Het onderzoek van het SCP gaat ook in op het nationale historische bewustzijn van Nederland. Doordat veel respondenten van het onderzoek onder andere tradities en gebruiken hebben benoemd als onderdeel van de Nederlandse identiteit door de historische waarde die ze hebben, is er door het SCP onderzocht hoe groot het historisch bewustzijn van Nederland eigenlijk is.

Het SCP geeft geen duidelijke definitie van de term historisch bewustzijn of besef. Het is dan ook niet gemakkelijk om deze term te definiëren, omdat het op verschillende manieren benaderd kan worden. Identiteit is niet een vaststaand gegeven, maar een veranderd proces. Voor het onderzoek dat door het SCP gedaan is, zijn verschillende essays geschreven over identiteit. In het essay 'Nederlandse identiteit in historisch perspectief', dat geschreven is door historicus Willem Frijhoff, wordt ingegaan op de invloed van de geschiedenis op de ontwikkeling van identiteit. Hij stelt dat de aard van identiteit in een zogenaamd groepsgeheugen ligt. Dit groepsgeheugen wordt niet alleen gevormd door officiële geschiedschrijving, maar ook door de selectie van erfgoed die in Nederland is gemaakt en een collectieve herinneringscultuur. Volgens Frijhoff biedt de officiële geschiedschrijving de structuur die het identiteitsbeeld kan aannemen, het erfgoed dient hierin als materiële houvast voor de historische structuren die aangeleerd worden en de herinneringscultuur bewaart de immateriële waarde van volkscultuur en identiteitsbesef.⁸⁹ Frijhoff vraagt zich in dit artikel af of de nationale identiteit dan ook automatisch een historische identiteit is en komt hierin tot de conclusie dat er in Nederland weinig historische betrokkenheid is. Er is weinig historische kennis, terwijl er in het alledaagse leven veel van de Nederlandse historie zichtbaar is, bijvoorbeeld in het straatbeeld.⁹⁰ Een probleem volgens Frijhoff in de Nederlandse samenleving is dat er veelal wordt verwezen naar het verleden, zonder dat goed onderzocht wordt hoe het is ontstaan.⁹¹

Niet alleen Frijhoff heeft een essay voor het onderzoek van het SCP geschreven, maar ook politicoloog Andries van den Broek en huidig FvD kamerlid Pepijn van Houwelingen. In het essay 'Pantser of ruggengraat? Over erfgoed, identiteit en cultuurbeleid' gaan zij ook in op historisch bewustzijn. Veelal wordt door inwoners van Nederland bepaald erfgoed als 'typisch Nederlands' omschreven, wat van oorsprong niet uit Nederland komt. Een voorbeeld is de aardappel, die zijn

⁸⁸ Ibidem, 16.

⁸⁹ Willem Frijhoff, 'Nederlandse identiteit in historisch perspectief', in: Sociaal Cultureel Planbureau, *Sociaal Cultureel Rapport 2019: Denkend aan Nederland*, 1-31, aldaar: 12.

⁹⁰ Frijhoff, 'Nederlandse identiteit', 21-23.

⁹¹ Frijhoff, 24.

oorsprong in Zuid-Amerika heeft maar door Nederlanders veelal gezien wordt als typisch Nederlands.⁹² Botsende, hedendaagse opvattingen over de geschiedenis liggen volgens Van den Broek en Van Houwelingen aan de grondslag van betwist en beladen erfgoed in Nederland.⁹³

Deze botsende opvattingen zouden dus kunnen ontstaan door het gebrek aan historisch bewustzijn en de weinige historische kennis die volgens het onderzoek van het SCP in de Nederlandse samenleving aanwezig is. Er is in het onderzoek dan ook ondervonden dat het historisch besef van de gemiddelde Nederlander die meegewerkt heeft aan het onderzoek met name gekoppeld wordt aan onder andere de uitvoering van tradities en gebruiken, maar dat de daadwerkelijke historische kennis minder goed is dan gedacht.⁹⁴ Uit het onderzoek van het SCP en de manier waarop voor dit onderzoek de relatie tussen historisch besef en identiteit wordt benaderd door Frijhoff, kan gesteld worden dat de aanwezigheid van een historisch bewustzijn belangrijk is binnen de polariserende, Nederlandse maatschappij. Van den Broek en Van Houwelingen stellen dat botsende opvattingen over de geschiedenis aan de grondslag liggen voor het huidige debat rondom betwist erfgoed. Het gebrek aan historische kennis zou dan ook aan de grondslag kunnen liggen van de langzaam maar zeker polariserende Nederlandse samenleving.

Conclusie

In eerste instantie lijkt de polarisatie in Nederland te komen door verdeeldheid over bijvoorbeeld de uitvoering van tradities en gebruiken. De huidige stand van zaken zou bijna een cultuurstrijd genoemd kunnen worden omdat links en rechts, zowel in de politiek, als in de samenleving, lijnrecht tegenover elkaar lijken te staan. De nationale en lokale politiek spelen in op de discussies rondom immaterieel erfgoed en identiteit. De ene partij, zoals de PVV, maakt zich hard voor het behouden en borgen van tradities en gebruiken omdat het een Nederlandse identiteit symboliseert, en de andere partij, zoals de PvdD, maakt zich juist hard voor het afschaffen van bepaalde tradities en gebruiken omdat ze niet meer in lijn liggen met bijvoorbeeld de Nederlandse Wet Natuurbescherming en de manier waarop men vandaag de dag wenst om te gaan met mens, dier en milieu.

Regionale politiek gaat nog dieper in op deze polariserende strijd door lokale tradities en gebruiken, zoals paasvuren, te betrekken bij landelijke discussies over behoud en verandering van dergelijke gebruiken. Het SCP heeft onderzoek gedaan naar deze ogenschijnlijke polarisatie en komt tot de conclusie dat Nederland minder gepolariseerd is dan in eerste instantie lijkt. Niet de tradities en gebruiken en de manier waarop deze uitgevoerd worden in Nederland zorgen voor discussies, maar

⁹² Andries van den Broek en Pepijn van Houwelingen, 'Pantser of ruggengraat? Over erfgoed, identiteit en cultuurbeleid', in: Sociaal Cultureel Planbureau, *Sociaal Cultureel Rapport 2019: Denkend aan Nederland*, 1-15, aldaar: 1-2.

⁹³ Van den Broek en Van Houweling, 'Pantser of ruggengraat?', 3.

⁹⁴ Sociaal Cultureel Planbureau, 21.

juist bredere opvattingen over bijvoorbeeld het begrip vrijheid spelen in het debat een grote rol. Hoe voor de een het kunnen uitvoeren van een traditie parallel ligt aan het begrip vrijheid, zo is het voor de ander het kunnen demonstreren tegen de uitvoering van een dergelijke traditie dat het begrip vrijheid definieert.

Opvallend is ook het belang van een historisch bewustzijn. Tradities en gebruiken, zoals in hoofdstuk 1 is gebleken, zijn gedurende de jaren veranderd en worden niet meer altijd op dezelfde manier uitgevoerd als voorheen. Het SCP stelt dan ook dat de ogenschijnlijke polarisatie in Nederland te maken heeft met het gebrek aan historisch bewustzijn in Nederland. Dit wordt door de essays van Frijhoff en van Van den Broek en Van Houwelingen bevestigd. Zij zien hoe het gebrek aan historische kennis zorgt voor onder andere discussies over erfgoed. De Nederlandse politiek speelt feilloos in op de verschillende opvattingen die in Nederland rondom erfgoed heersen. De vraag is echter in hoeverre er door erfgoedinstellingen wordt ingezet om deze polarisatie al dan niet tegen te gaan, waar ook Dibbits in haar artikel voor pleit.

Hoofdstuk 4: Kan het vuur worden gedooft?

Niet alleen de voor- en tegenstanders hebben een rol in de discussie rondom paasvuren, maar ook overheidspartijen en andere instellingen die bijvoorbeeld als bemiddelaars functioneren. Een dergelijke instelling is het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland (KIEN). In 2012 is het UNESCO Verdrag inzake Bescherming van het Immaterieel Cultureel Erfgoed door Nederland ondertekend, en in september dat jaar is het in werking getreden. Het KIEN brengt het UNESCO verdrag in de praktijk en zorgt er dan ook voor dat Nederland immaterieel erfgoed beheerd en behouden wordt.⁹⁵

In 2019 is het KIEN begonnen met een onderzoek naar immaterieel erfgoed en controversie. Hoofdvragen van dit onderzoek waren welke maatschappelijke discussies rondom immaterieel erfgoed een rol spelen en hoe hiermee omgegaan moet worden als erfgoedgemeenschap.⁹⁶ Zij hebben aan de hand van dit onderzoek in 2020 de brochure *Erfgoed in beweging: Immaterieel erfgoed rondom vuur* gepubliceerd. Deze brochure gaat over verschillende tradities en gebruiken in Nederland waar vuur bij komt kijken, zoals vuurwerk en carbidschieten. Het focust zich op de erfgoedgemeenschappen, dus de uitvoerende partijen, en gaat in op wet- en regelgeving op het gebied van veiligheid en milieu. Een onderdeel van de brochure is een keuzekompas met vragen die ervoor zouden kunnen zorgen dat erfgoedgemeenschappen makkelijker het gesprek over hun traditie aan zouden kunnen gaan en eventueel ook sneller de valkuilen van hun tradities in kunnen zien.⁹⁷

Er wordt door instellingen zoals het KIEN dus aandacht besteed aan immaterieel erfgoed en controversie en hoe hiermee om te gaan als erfgoedgemeenschap. De vraag is of lokale, al dan niet nationale, overheden inspelen op dergelijke ontwikkelingen. Hoe is de regionale regelgeving rondom de paasvuren en in welke hoedanigheid is deze veranderd? Ook komen er aan de hand van het onderzoek van het KIEN grotere vragen wat betreft immaterieel erfgoed op. Is het altijd een positief gegeven voor een traditie als het benoemd wordt tot immaterieel erfgoed? En wat zijn de gevolgen van wet- en regelgevingen rondom immaterieel erfgoed elders in de wereld?

Immaterieel erfgoed

Uit mijn gesprekken met de boakebouwers is gebleken dat het worden van immaterieel erfgoed van het paasvuur in Espelo voor een gevoel van gemeenschap zorgt. Het maakt dat de gemeenschap trots is op hun traditie. Het verbindt de gemeenschap met elkaar en zorgt op deze manier ook voor het

⁹⁵ Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland, 'Over Ons', <https://www.immaterieelerfgoed.nl/nl/overons> (22-07-2021).

⁹⁶ Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland, 'Controversieel Immaterieel Erfgoed', <https://www.immaterieelerfgoed.nl/nl/controversieelerfgoed> (20-07-2021).

⁹⁷ Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland, 'Erfgoed in beweging: immaterieel erfgoed rondom vuur', <https://www.immaterieelerfgoed.nl/nl/page/9343/erfgoed-in-beweging-vuur> (20-07-2021).

vormen van een identiteit rondom het paasvuur. Dit werd ook duidelijk in mijn gesprek met een van de bouwers van de paasboake:

[...] het [worden van immaterieel erfgoed] heeft toch op de een of andere manier wel impact, je krijgt wel een stukje status. [...] Iedereen zegt 'jullie zijn toch immaterieel erfgoed? Dan zijn jullie ook beschermd volgens mij, of niet? Dan kan niemand aan je traditie komen'. Maar ja dat is dan ook weer niet echt zo, maar zo wordt het wel een beetje ervaren [in de gemeenschap].

Het benoemen van het paasvuur als immaterieel erfgoed zou volgens Hafstein gezien kunnen worden als een manier om de verschillen binnen een staat of regio te benadrukken, maar ook te omarmen. Benoeming van tradities tot immaterieel erfgoed is volgens hem een manier om een sterke verbonden, al dan niet lokale, gemeenschap te creëren. Middels immaterieel erfgoedbeleid heeft de overheid vervolgens inspraak op de gemeenschap en kan het optreden binnen dit maatschappelijk veld.⁹⁸ De overheid heeft dus middels de benoeming van een traditie tot immaterieel erfgoed, indirect inspraak op een gemeenschap.

In zijn boek *Making Intangible Heritage: El Condor Pasa and other stories from UNESCO* gaat Hafstein in op verschillende locaties in de wereld die benoemd zijn tot UNESCO immaterieel erfgoed. Onder andere het verhaal van het Jemaa El-Fna, een plein in Marrakesh, komt aan bod. Op dit plein worden veel verschillende tradities en gebruiken uitgevoerd, zoals bijvoorbeeld het vertellen van verhalen, waarzegging en het bezweren van slangen.⁹⁹ Het plein dreigde te verdwijnen door de komst van een nieuw winkelcentrum. Door UNESCO werelderfgoed te worden is het gered van deze toekomst. Voor UNESCO is dit een succesverhaal, maar Hafstein brengt in zijn boek de kanttekeningen van dit verhaal aan het licht. Zo stelt hij onder andere dat de lokale overheid in Marrakesh ervoor gezorgd heeft dat het plein een gecoördineerd, al dan niet gedirigeerd, geheel is geworden. Het is voor bijvoorbeeld de verkopers op het plein verplicht om hun verkoopkarren een nostalgische uitstraling te geven.¹⁰⁰ Door het plein te beheren en behouden, heeft de overheid van Marrakesh volgens Hafstein het plein veranderd. Niet alleen werd het plein na wording van UNESCO immaterieel erfgoed gedirigeerd door de overheid, ook kwamen er vanuit UNESCO initiatieven voor onder andere wedstrijden voor de beste verhalenvertellers op het plein om zo te stimuleren dat de traditie doorgegeven wordt aan toekomstige generaties.¹⁰¹ Hafstein stelt dat dergelijke veranderingen aan het

⁹⁸ Hafstein, *Making Intangible Heritage*, 110.

⁹⁹ Hafstein, 91.

¹⁰⁰ Ibidem, 97.

¹⁰¹ Ibidem, 93-94.

plein en de bedachte wedstrijden ervoor hebben gezorgd dat het plein middels nieuwe beleidsstructuren een object is geworden waar de overheid naar kan handelen.¹⁰²

Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland

Hafstein maakt duidelijk dat wet- en regelgeving rondom immaterieel erfgoed tradities en gebruiken veranderen. Dit wordt in de brochure van het KIEN ook onderstreept. De focus van het KIEN ligt in de brochure op immaterieel erfgoed rondom vuur, dus ook paasvuren. Door de veranderingen in wet- en regelgeving rondom immaterieel erfgoed dat te maken heeft met vuur, met name door de gevolgen die dergelijke tradities hebben op het milieu, is er door het KIEN op deze manier een handreiking opgesteld voor iedereen die met dergelijk immaterieel erfgoed te maken heeft. Het KIEN heeft deze brochure dus niet alleen opgesteld voor de uitvoerende erfgoedgemeenschappen, maar ook voor overheden, zowel lokaal als nationaal, die te maken hebben met het opstellen van beleid rondom dergelijke tradities. Door de gevolgen van immaterieel erfgoed rondom vuur op onder andere het milieu, zijn de wet- en regelgevingen rondom deze tradities in de afgelopen jaren veel veranderd. Deze veranderingen hebben ook invloed op de wijze waarop de tradities uitgevoerd kunnen worden.¹⁰³

Vandaag de dag moet niet alleen de bouw van het paasvuur, maar ook de boake zelf aan veel eisen voldoen. Er moet rekening gehouden worden met de brandveiligheid. Hoe droog is het in Nederland op het moment van het ontsteken van het vuur? Er zijn twee alarmfases door de brandweer ingesteld en onder andere de gemeente kan bepalen in welke hoedanigheid de paasvuren door mogen gaan in verband met deze alarmfases. Ook zijn er ARBO wetten voor de bouw van de boakens. De werkomstandigheden, ook al zijn de bouwers vrijwilligers, moeten verantwoord zijn en de taken die de vrijwilligers krijgen moeten duidelijk zijn. Op deze manier wordt er een veilige omgeving waarin jong en oud kan werken gecreëerd. Naast wet- en regelgeving voor de bouwers zelf, zijn er ook milieuwetten waar rekening mee gehouden moet worden bij de bouw van de boakens. Zo mogen er geen afvalstoffen worden verbrand en mogen de vuren niet worden ontstoken met vloeibare brandstoffen.¹⁰⁴ Deze regels zorgen ervoor dat de traditie op een veiligere manier voor mens en natuur uitgevoerd wordt.

Al met al zijn er dus veel regels waar aan gedacht moet worden tijdens de opbouw van de boakens. Het KIEN geeft in de brochure tips aan de uitvoerende erfgoedgemeenschappen voor het voortzetten van tradities en gebruiken. Uit het onderzoek van het KIEN is dan ook gebleken dat erfgoedgemeenschappen creatief omgaan met de veranderingen in wet- en regelgeving. Het belangrijkste voor hen is dat de tradities kunnen voortbestaan. Eén van deze tips die het KIEN aan de

¹⁰² Ibidem, 95.

¹⁰³ Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland, *Erfgoed in beweging*, 5.

¹⁰⁴ Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland, 32.

erfgoedgemeenschappen geeft is het zich gastvrij opstellen. Het KIEN moedigt erfgoedgemeenschappen aan om met critici in gesprek te gaan over hun traditie en om op deze manier te laten zien wat er door de erfgoedgemeenschap al wordt gedaan om zich aan de nieuwe wet- en regelgevingen rondom bijvoorbeeld het milieu te houden.¹⁰⁵ Deze tip van het KIEN komt overeen met de visie van Hester Dibbits, zoals te lezen in hoofdstuk 3. Zij stelt dat de polarisatie binnen de Nederlandse erfgoedsector opgelost zou kunnen worden door meerstemmigheid, door voor- en tegenstanders met elkaar in gesprek te laten gaan.¹⁰⁶ Het KIEN gaat middels de brochure mee in de visie van Dibbits.

Immaterieel erfgoed & natuur

In Nederland wordt er vanuit instellingen zoals het KIEN gekeken naar manieren waarop erfgoedgemeenschappen veranderingen in hun tradities en gebruiken het best kunnen aanpakken om er zo voor te zorgen dat het immateriële erfgoed niet zijn bestaansrecht verliest. Er wordt door hen aangemoedigd om dit niet enkel vanuit de erfgoedgemeenschappen zelf aan te pakken, maar ook om hierover in gesprek te gaan met de critici. De regelgeving rondom immaterieel erfgoed in Nederland is dusdanig goed geregeld dat bijvoorbeeld discussies er niet automatisch voor zorgen dat tradities en gebruiken niet kunnen voortbestaan.

Elders op de wereld zijn deze ontwikkelingen niet in samenwerking gegaan met erfgoedgemeenschappen, maar zijn nieuwe wet- en regelgevingen doorgevoerd met als gevolg dat tradities wel hun bestaansrecht hebben verloren. Een voorbeeld is de situatie in het Krugerpark in Zuid-Afrika. Lynn Meskell gaat in op deze ontwikkelingen in haar boek *Cosmopolitan Archaeologies*. Door de komst van Westerse ecologen in het begin van de twintigste eeuw in Zuid-Afrika, zijn alle tradities en gebruiken die door de inheemse bevolking in het Krugerpark werden uitgevoerd verboden. Dit werd gedaan omdat de natuur in het park volgens westerse normen tot een nationaal natuurpark gemaakt werd, waardoor de mens, de natuur en cultuur worden gescheiden.¹⁰⁷

De ontwikkelingen in het Krugerpark zijn een gevolg van kolonialisme. Het willen behouden van de bijzondere natuur van het Krugerpark heeft geresulteerd in het wegvagen van tradities en gebruiken van de inheemse bevolking die in het park uitgevoerd werden. Dit is niet alleen in het Krugerpark in Zuid-Afrika gebeurd, maar bijvoorbeeld ook in de Willandra Lakes Region, een regio in New South Wales in Australië. In 1981 is dit park UNESCO werelderfgoed geworden. Het gevolg van deze benoeming tot werelderfgoed was de verwijdering van lokale boeren die de grond gebruikten om hun vee op te laten grazen. Ook was de inheemse bevolking het niet eens met de wetenschappelijke

¹⁰⁵ Ibidem, 34-35.

¹⁰⁶ Dibbits, 'Uit de bubbel', 15-16.

¹⁰⁷ Meskell, *Cosmopolitan Archaeologies*, 89-90.

benadering die werd toegepast op de archeologische resten van hun voorouders. Sharon Sullivan stelt dat tijdens de benoeming van natuurgebieden tot werelderfgoed vaak door de westerse ecologen, erfgoedprofessionals en wetenschappers geen rekening gehouden wordt met de waarde die de natuur heeft voor de inheemse bevolkingen.¹⁰⁸ Sullivan stelt dat het westerse, materialistische erfgoedbeeld een belangrijke aanleiding is voor deze omgang met de mens, natuur en cultuur. Ook stelt zij dat het westerse ideaal voor onaangetaste natuur, niet overeenkomt met de verschillende benaderingen van natuur in de wereld.¹⁰⁹

De verandering van de twee natuurgebieden ligt in het verlengde van kolonialisme. De paasvurentraditie in Nederland is niet te vergelijken met dergelijke kolonialistische omstandigheden en oppressie. Nationale parken en inheemse bevolkingen die hun tradities en gebruiken hierin niet meer kunnen uitvoeren door inmenging van westerse experts is onvergelijkbaar met de verandering van een traditie door wet- en regelgeving met het oog op de klimaatverandering en de gezondheid van de mens. De traditie zal nooit, zoals dat met inheemse tradities en gebruiken wel in beide natuurgebieden is gebeurd, zomaar verboden worden. Toch vindt er door de ontwikkelingen rondom klimaat en de eventuele gevolgen die de traditie hierop heeft en de interesse hierin van verschillende partijen zoals het RIVM en het KIEN, verandering plaats in de uitvoering van de traditie. Deze veranderingen liggen in het verlengde van onderzoek door ecologen en erfgoedexperts.

Zoals in hoofdstuk 1 is benoemd, sprokkelt de Espelose groep jaarlijks hout op de Holterberg. Uit mijn gesprekken met de boakebouwers is gebleken dat er voor hen steeds minder grond op de Holterberg beschikbaar wordt gesteld om hun hout op te kunnen sprokkelen. Zo stelde een van de jongens die jaarlijks hard meewerkt aan de bouw van de boake:

Het wordt wel steeds lastiger. [Staatsbosbeheer] maakt steeds meer kale vlaktes, want hier onderaan de Holterberg daar willen ze straks een heel ver uitzicht maken. Dan moet dat bos gewoon vlak worden en dan moeten ze alles plat hebben. Nu zijn er ook vrijwilligers die alles omzagen en het [hout] laten liggen. Dan geven ze het terug aan de natuur. Dat werkt dan als bemesting en vogels kunnen er dan inkruipen, maar dat hout werd door ons altijd opgehaald. We krijgen er ook mee te maken dat de natuurorganisaties steeds meer voor de natuur doen.

In Nederland wordt er door Staatsbosbeheer voor gekozen om natuur terug te geven aan de natuur. Door bomen te kappen worden er gebieden gecreëerd die voor meer biodiversiteit zorgen. Bomen worden veelal door Staatsbosbeheer gekapt om leefruimte te creëren voor bijvoorbeeld dieren en insecten. Het meeste hout dat Staatsbosbeheer kapt wordt door hen gebruikt om meubels van te

¹⁰⁸ Sullivan, 'Local Involvement and Traditional Practices', 49.

¹⁰⁹ Sullivan, 49-50.

maken. Het hout dat ongeschikt is voor dergelijk gebruik, wordt veelal achtergelaten op de bodem van het gebied om als voeding voor het bodemleven te fungeren.¹¹⁰

Zoals is gebleken in dit hoofdstuk is er wereldwijd sprake van wrijving tussen mens, natuur en cultuur. In de grote natuurgebieden in Zuid-Afrika en Australië is er met name sprake van een westers erfgoeddiscours over schoonheid en het behoud hiervan, waardoor inheemse tradities en gebruiken niet meer in de natuurparken uitgevoerd kunnen worden. Dit ligt in het verlengde van kolonialisme en oppressie. Deze situatie is niet te vergelijken met de veranderingen in de paasvuretraditie in Nederland. Zo gemakkelijk als tradities en gebruiken in het Krugerpark en de Willanda Lakes District van de kaart zijn geraakt door westerse inmenging, zo snel zou dat in Nederland niet gebeuren. De parallel tussen de natuurparken en de paasvuretraditie ligt echter in de wrijving tussen mens, natuur en cultuur. Door de klimaatcrisis worden tradities en gebruiken rondom vuur in een ander daglicht gezet. De paasvuretraditie is een traditie die nauw verbonden is aan de natuur doordat het gebruik van snoeihout en, in het geval van de Espelose gemeenschap, de kap van jong naaldhout onvermijdelijk is.

Conclusie

In dit hoofdstuk zijn verschillende componenten aan bod gekomen. Het Jemaa El-Fna plein in Marrakesh is aangehaald als voorbeeld voor de gevolgen van de benoeming tot werelderfgoed op het niveau van wet- en regelgeving aan te kaarten. Doordat de politiek in Marrakesh zich na de benoeming van dit plein tot UNESCO erfgoed is gaan bemoeien met onder andere de uiterlijke kenmerken van de kooplieden en de erfgoedgemeenschappen die de tradities uitvoeren, is het plein vandaag de dag een gedirigeerd geheel geworden. Dit neemt echter niet weg dat het plein doordat het werelderfgoed geworden is, is gered van de bouw van een winkelcentrum op deze plaats. Hafstein stelt aan de hand van dit voorbeeld dat er voor- en nadelen zijn voor de benoeming tot UNESCO erfgoed en de hierop volgende inmenging van lokale overheden.

De wet- en regelgeving rondom de paasvuren is in de afgelopen jaren erg veranderd, mede doordat immaterieel erfgoed rondom vuur in opspraak is gekomen wegens de belasting voor het milieu. Het KIEN heeft hierop ingespeeld door een brochure te maken voor niet alleen de erfgoedgemeenschappen die tradities en gebruiken met vuur uitvoeren, maar ook voor de partijen die zich buigen over de wet- en regelgeving rondom deze tradities.

Ondanks dat het KIEN zich inzet voor controversie rondom immaterieel erfgoed, en dan specifiek immaterieel erfgoed met vuur, blijft de traditie veranderen. Aan de hand van de voorbeelden

¹¹⁰ Staatsbosbeheer, 'Veelgestelde vragen over kappen van bomen', <https://www.staatsbosbeheer.nl/Over-Staatsbosbeheer/Dossiers/bos-en-hout/veelgestelde-vragen> (11-08-2021).

van het Krugerpark in Zuid-Afrika en de Willandra Lakes Region in Australië is de kanttekening van natuurbescherming en de gevolgen die dit heeft op de uitvoering van tradities aangetoond. Door van deze regio's natuurparken te maken, zijn de tradities en gebruiken van de inheemse bevolkingen die in deze regio's werden uitgevoerd van de kaart verdwenen. Het westerse erfgoedbeleid en schoonheidsideaal spelen in deze wrijving tussen mens, natuur en cultuur een grote rol.

In Nederland loopt de Espelose gemeenschap ook tegen een veranderende benadering van mens, natuur en cultuur aan. Er komt steeds minder hout voor hen beschikbaar op de Holterberg, doordat ook hier wordt gekozen voor natuurbescherming. Door de natuur aan de natuur terug te geven hoopt Staatsbosbeheer een grotere biodiversiteit te creëren. Dit ligt in het verlengde van de huidige ontwikkelingen rondom de wereldwijde klimaatcrisis, en is dan ook niet te voorkomen. De toevoeging van de traditie aan de Nederlandse lijst van immaterieel erfgoed in 2017, is geen garantie voor een blijvende houdbaarheid voor de traditie. De wet- en regelgeving rond de traditie zal in de komende tijd blijven veranderen. Deze verandering zal echter niet direct leiden tot het volledig verdwijnen van de traditie, maar door de veranderende visie op mens, natuur en cultuur is het de vraag hoe de traditie over bijvoorbeeld tien jaar uitgevoerd zal worden.

Conclusie

Deze scriptie is vertrokken vanuit het Espelose paasvuur en de identiteit die hieraan gekoppeld wordt door de Espelose boakebouwers. De bouw van de jaarlijkse paasboake speelt een grote rol binnen de gemeenschap, maar de traditie is in de afgelopen jaren in opspraak gekomen.

Voor de Espelose boakebouwers is het paasvuur onderdeel van een lokale en persoonlijke identiteit. De bouw van de boake is in deze scriptie omschreven als een field, door de verschillende structuren die de bouw met zich meebrengt. Binnen deze structuren wordt door de bouwers niet alleen een persoonlijke habitus ontwikkeld, maar ook een lokale habitus. Het paasvuur is een diepgewortelde traditie in Espelo. Deze diepgeworteldheid brengt veel passie, maar ook angst met zich mee. Niet alleen door de discussie over de houdbaarheid van de traditie die in de afgelopen jaren is opgelaaid, maar ook door het verdwijnen van een hechte buurtgemeenschap door onder andere het sluiten van de basisschool. De Espelose gemeenschap vraagt zich dan ook af of de traditie over een aantal jaar nog wel uitgevoerd zal worden, al dan niet op een aangepaste manier.

Dat de traditie aangepast wordt, is onoverkomelijk. Tegenstanders zoals Stichting HoutrookVrij en 1037 Against Animal Cruelty maken zich hard voor het veranderen, al dan niet verdwijnen, van de traditie. Volgens hen ligt de traditie van de paasvuren niet meer in lijn met de ontwikkelingen rondom mens, dier en milieu. De grote hoeveelheden hout die jaarlijks worden verbrand, en de hieruit voortkomende uitstoot van fijnstoffen, is een grote last op de schouders van alle betrokken partijen. De verandering van het klimaat en de gevolgen die dit heeft op de samenleving zijn vandaag de dag van grote invloed op het dagelijks leven, en dus ook op de uitvoering van tradities en gebruiken.

Doordat de één een gevoel van vrijheid ervaart door het bouwen van de boakens en het kunnen uitvoeren van een traditie, en de ander een gevoel van vrijheid ervaart door tegen de traditie in te kunnen gaan, ontstaat er wrijving. Wrijving kan worden verminderd of worden tegengegaan door niet alleen de traditie inclusiever te maken, maar ook de verschillende benaderingen toe te passen in de uitvoering van de traditie. Opvallend is dat vanuit vele disciplines gepleit wordt voor meerstemmigheid. Niet alleen Ross als politicoloog ondervond dat het inclusiever maken van tradities door zowel naar voor- als tegenstanders te luisteren zou moeten helpen in het verzachten van conflict, maar ook erfgoedprofessionals MacDonald en Dibbits en erfgoedinstellingen zoals het KIEN.

De vraag is echter welke rol immateriële erfgoedconflicten spelen in hedendaagse discussies rond identiteit en culturele eigenheid in een land als Nederland. De paasvurendiscussie is een mal geweest om deze hoofdvraag te kunnen beantwoorden. Aan de hand van dit onderzoek kan worden vastgesteld dat immateriële erfgoedconflicten uitingen zijn van een groter debat. Dit grotere debat heeft niet alleen betrekking op de ontwikkeling van een persoonlijke, dan wel lokale of nationale identiteit, maar ook op bijvoorbeeld het nationale, historische bewustzijn. Immaterieel erfgoed

symboliseert een verleden, maar de interpretatie van dit verleden verschilt niet alleen per gemeenschap, maar ook per individu. Zoals is gebleken zijn veel verschillende identiteiten gemoeid in de discussie rondom de paasvuretraditie. Niet alleen de Espelose boakebouwers die een persoonlijke en lokale identiteit ontwikkelen rondom de uitvoering van de traditie, maar ook juist de identiteit van de tegenstanders, die de traditie op bijvoorbeeld een activistische manier benaderen. Het probleem binnen deze discussie is de botsing van de verschillende fields waarbinnen de partijen handelen. Deze structuren komen niet met elkaar overeen.

Deze wrijving is terug te zien in het onderzoek van het SCP naar 'dé Nederlandse identiteit'. Tradities en gebruiken spelen een belangrijke rol in de ontwikkeling van een identiteit, al dan niet een Nederlandse identiteit, maar de interpretatie van deze tradities en gebruiken is voor ieder anders. Belangrijk in deze verschillende opvattingen is het gebrek aan historische kennis binnen de Nederlandse samenleving en de hieruit voortkomende verkeerde opvattingen over erfgoed. Verschillende opvattingen over het verleden zorgen ervoor dat betwist erfgoed op uiteenlopende manieren benaderd en begrepen wordt.

Het gevolg van deze verschillende benaderingen is ogenschijnlijke polarisatie. Mening en ideeën over tradities en gebruiken zoals paasvuren liggen, mede door inmenging van de politiek, sneller en verder uit elkaar. Voor- en tegenstanders staan steeds meer van elkaar af. Hieruit kan opgemaakt worden dat immaterieel erfgoed van grote invloed is op de ontwikkeling van identiteit in Nederland. Hoe in Espelo een persoonlijke en lokale identiteit wordt ontwikkeld aan de hand van de bouw van de boakens, zo wordt bij tegenstanders van de traditie juist een identiteit ontwikkeld door tegen de traditie in te gaan.

Erfgoedprofessionals zoals MacDonald, Dibbits en erfgoedinstellingen zoals het KIEN proberen oplossingen te bedenken voor de groeiende polarisatie in het erfgoedwezen. Deze oplossingen komen vrijwel allemaal op hetzelfde neer, namelijk meerstemmigheid. Belicht niet alleen het verhaal van de erfgoedgemeenschap, de Espelose boakebouwers, maar ook het verhaal van de tegenstanders, Stichting HoutrookVrij en 1037 Against Animal Cruelty. Door zich als erfgoedgemeenschap open op te stellen voor de vragen en de eventuele kritiek, kan er ook gezamenlijk gezocht worden naar oplossingen. Deze oplossingen zouden kunnen leiden tot een inclusievere traditie die niet alleen voor de boakebouwers nog uitdagend is, maar ook voor de tegenstanders beter in het verlengde van hun visie ligt.

Het grote, overkoepelende probleem waar de paasvuretraditie tegenaan loopt is de veranderende opvatting van mens, natuur en cultuur. In andere delen van de wereld is door de westerse erfgoedpolitiek en het hieruit voortkomende schoonheidsideaal voor gezorgd dat tradities en gebruiken los zijn gekoppeld van de natuur. Elders op de wereld is dit veelal een gevolg van kolonialisme, en daardoor niet te vergelijken met het huidige paasvurendebbat in Nederland. Er ligt

echter wel een parallel in de benadering van mens, natuur en cultuur. Ook in Nederland beginnen deze steeds verder van elkaar gescheiden te worden. Instellingen zoals Staatsbosbeheer kiezen ervoor om de natuur aan de natuur terug te geven, waardoor bijvoorbeeld de Espelose boakebouwers minder hout ter beschikking hebben. Het behouden van natuur met het oog op het veranderende klimaat is een van de belangrijkste spelers in het debat rondom de paasvurentraditie.

Net als de erfgoedgemeenschap, de tegenstanders en de politiek, vraag ook ik mij aan de hand van mijn onderzoek af, wat de toekomst van de paasvurentraditie in Nederland zou zijn, en hoe deze traditie in de komende decennia vormgegeven zal worden.

Bronnen- & literatuurlijst

Literatuur

Bendix, Regina, *Culture and Value: Tourism, Heritage and Property* (Bloomington 2018).

Bourdieu, Pierre, *The Outline of a Theory of Practice* (Cambridge 1977).

Chapman, Roger, *Culture Wars: An Encyclopedia of issues, viewpoints and voices* (New York 2010).

Dekker, Ton, 'Paasvuren: Een veranderlijke traditie tussen toerisme en lokaliteit', *Volkskundig Bulletin* 19 (1993) 3, 78-104.

Dibbits, Hester, 'Uit de bubbel: Erfgoedprofessionals in tijden van toenemende polarisatie', *Boekman Extra* (2017) 7, 12-19, aldaar: 15-16.

Hafstein, Vladimir, *Making Intangible Heritage: El Condor Pasa and other stories from UNESCO* (Bloomington 2018).

Hobsbawm, Eric en Terence Ranger (red.), *The Invention of Tradition* (Cambridge 1983).

Leerssen, Joep, 'De canonisering van het typische: tradities, culturen en de cultivering van tradities', in: Carlo van der Borgt, Amanda Hermans en Hugo Jacobs (red.), *Constructie van het eigene: Culturele vormen van regionale identiteit in Nederland* (Amsterdam 1996) 45-57.

Liu, Yang, Karine Dupre en Xin Jin, 'A systematic review of literature on contested heritage', *Current Issues in Tourism* 24 (2021) 2, 442-465.

MacDonald, Sharon, *Difficult Heritage: Negotiating the Nazi Past in Nuremberg and Beyond* (Londen 2009).

Maton, Karl, 'Habitus', in: Michael Grenfell, *Pierre Bourdieu: Key Concepts* (Londen 2014) 48-64.

Meskill, Lynn, *Cosmopolitan Archaeologies* (Durham 2009).

Rodenberg, Jeroen en Pieter Wagenaar, 'Essentializing 'Black Pete': competing narratives surrounding the Sinterklaas tradition in the Netherlands', *International Journal of Heritage Studies* 22 (2016) 9, 716-728.

Ross, Marc, *Cultural Contestation in Ethnic Conflict* (Cambridge 2007).

Smith, Laurajane, *The Uses of Heritage* (Londen 2006).

Sullivan, Sharon, 'Local Involvement and Traditional Practices in the World Heritage System', in: Nodoro Webber en Mechtild Rosler (red.), *Traditional and Customary Heritage systems: Nostalgia of reality? The implications for managing heritage places* (Parijs 2004) 49-55.

Thomson, Patricia, 'Field', in: Michael Grenfell, *Pierre Bourdieu: Key concepts* (Londen 2013) 65-80.

Krantenartikelen

Klein Hegeman, Regien, 'Traditionele Boakebouwen groot gemis in Holtense gemeenschap: "Dit voelt niet als Pasen"', *Tubantia*, 29 maart 2021.

Poorthuus, Frank, 'Paasvuur in Holten "geet altied deur"', *NRC Handelsblad*, 13 april 1993.

Websites

1037 Against Animal Cruelty, 'Burgermeester Berkelland gaf toestemming paasvuur Dijkhoek te ontsteken, aangifte volgt', <https://1037againstanimalcruelty.com/burgemeester-berkelland-gaf-toestemming-paasvuur-dijkhoek-te-ontsteken-aangifte-volgt/> (08-07-2021).

1037 Against Animal Cruelty, 'Dieren verbranden levend in paasvuren', <https://1037againstanimalcruelty.com/dieren-verbranden-levend-paasvuren/> (10-05-2021).

1037 Against Animal Cruelty, 'Over 1037', <https://1037againstanimalcruelty.com/over-1037/> (08-07-2021).

1037 Against Animal Cruelty, 'Paasvuren afgelast door het coronavirus (COVID-19)', <https://1037againstanimalcruelty.com/paasvuren-afgelast-door-het-coronavirus-covid-19/> (15-07-2021).

Forum Voor Democratie, 'FVD Overijssel wil paasvuren behouden', <https://www.fvd.nl/fvd-overijssel-wil-paasvuren-behouden?fbclid=IwAR11NR-0V9I7gU0uAs3mrHG42SkJKZxKW4a3-wMloNXJAckr1ELimiUl6qI> (03-08-2021).

Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland, 'Controversieel Immaterieel Erfgoed', <https://www.immaterieelerfgoed.nl/nl/controversieelerfgoed> (20-07-2021).

Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland, 'Erfgoed in beweging: immaterieel erfgoed rondom vuur', <https://www.immaterieelerfgoed.nl/nl/page/9343/erfgoed-in-beweging-vuur> (20-07-2021).

Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland, 'Over Ons', <https://www.immaterieelerfgoed.nl/nl/overons> (22-07-2021).

Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland, 'Paasvuur Espelo', <https://www.immaterieelerfgoed.nl/nl/paasvuurespelo> (02-05-2021).

Paasvuur Espelo, 'Geschiedenis paasvuren', <http://www.paasvuurespelo.nl/Historie/Geschiedenis-Paasvuren/> (02-05-2021).

Partij voor de Dieren, 'Vragen: Paasvuren dodelijk voor dieren', <https://overijssel.partijvoordieren.nl/vragen/vragen-paasvuren-dodelijk-voor-dieren> (03-08-2021).

Partij Voor de Vrijheid, 'Voorwoord door fractievoorzitter', <https://www.pvverijssel.nl/index.php/statenleden?id=6:standpunten> (03-08-2021).

RIVM, 'Emissies door vreugdevuren', <http://www.emissieregistratie.nl/erpubliek/erpub/vreugdevuren.aspx> (08-07-2021).

Staatsbosbeheer, 'Veelgestelde vragen over kappen van bomen', <https://www.staatsbosbeheer.nl/Over-Staatsbosbeheer/Dossiers/bos-en-hout/veelgestelde-vragen> (11-08-2021).

Stichting Houtrookvrij, 'Aarde en klimaat', <https://houtrookvrij.nl/aarde-en-klimaat/> (13-07-2021).

Stichting Houtrookvrij, 'Missie en Visie', <https://houtrookvrij.nl/missie-en-visie/> (10-05-2021).

Stichting Houtrookvrij, 'Over ons', <https://houtrookvrij.nl/over-ons/> (08-07-2021).

Stichting HoutrookVrij, 'RIVM: Paasvuren aanzienlijke ongerapporteerde bron fijnstof', <https://houtrookvrij.nl/2018/04/15/rivm-paasvuren-aanzienlijke-ongerapporteerde-bron-fijnstof/> (08-07-2021).

Overige bronnen

Brandweer Twente, 'Werkwijze advisering Paas- en vreugdevuren', *Gemeentebld Rijssen-Holten nr. 24568* (2015), 24 maart 2015, 1-7.

Broek, van den, Andries en Pepijn van Houwelingen, 'Pantser of ruggengraat? Over erfgoed, identiteit en cultuurbeleid', in: Sociaal Cultureel Planbureau, *Sociaal Cultureel Rapport 2019: Denkend aan Nederland*, 1-15, aldaar: 1-2.

Frijhof, Willem, 'Nederlandse identiteit in historisch perspectief', in: Sociaal Cultureel Planbureau, *Sociaal Cultureel Rapport 2019: Denkend aan Nederland*, 1-31, aldaar: 12.

Gesprekken met de Espelose boakebouwers.

Gesprek met het bestuurslid van de Stichting HoutrookVrij.

Gesprek met het jurylid dat sinds jaar en dag jureert.

Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland, *Erfgoed in Beweging: Immaterieel Erfgoed rondom Vuur* (2020).

Maarsse, Geert, 'Zelfs de melk in je koffie is onderdeel van de cultuurstrijd', <https://www.erasmusmagazine.nl/2019/12/12/zelfs-de-melk-in-je-koffie-is-onderdeel-van-de-cultuurstrijd/> (02-08-2021).

Mailcontact met de actiegroep 1037 Against Animal Cruelty.

Nobuo, Ito, 'Intangible cultural heritage involved in tangible cultural heritage', *Place, memory, meaning: preserving intangible values in monuments and sites*, ICOMOS conferentie 2003, 1-4.

NOS, 'Rechtszaak om traditie Kallemooi: haan drie dagen vast op 18 meter hoog', <https://nos.nl/artikel/2271666-rechtszaak-om-traditie-kallemooi-haan-drie-dagen-vast-op-18-meter-hoog> (23-06-2021).

Partij voor de Dieren, *Plan B: Idealisme is het nieuwe realisme, Verkiezingsprogramma Partij voor de Dieren Tweede Kamerverkiezingen 2021*.

Partij Voor de Vrijheid, *Het gaat om nu: Verkiezingsprogramma 2021-2025*.

RTVOost, 'Bosschool Espelo bestaat niet meer; na 113 jaar is het doek gevallen', <https://www.rtvoost.nl/nieuws/221427/Bosschool-Espelo-bestaat-niet-meer-na-113-jaar-is-het-doek-gevallen> (15-06-2021).

Sociaal Cultureel Planbureau, 'Denkend aan Nederland: sociaal cultureel rapport', *Publieksmagazine* (2019), 1-34.

UNESCO, *Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage*, 2003.